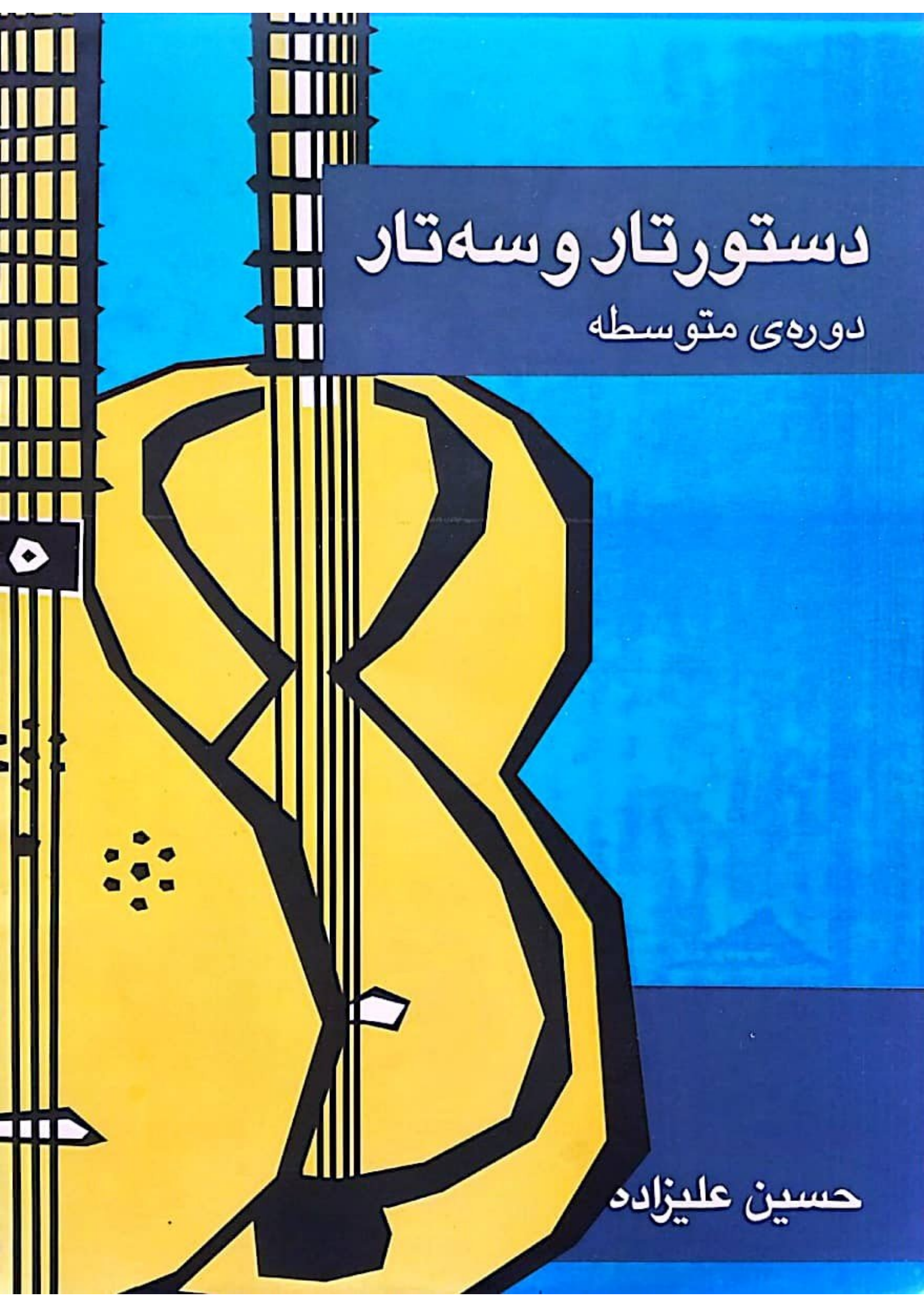

دستور تار و سه تار

دوره‌ی متوسطه

حسین علیزاده

دستور تار و سه تار

دوره‌ی متوسطه

حسین علیزاده

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
The National Library and Archives of Iran

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
جمهوری اسلامی ایران
کتابخانه ملی ایران

کتابخانه ملی ایران
کتابخانه مرکزی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه تخصصی
کتابخانه تخصصی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران، ۱۳۷۹

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور
Mahoor Institute of Culture and Art

دستور تار و سه تار

دوره‌ی متوسطه

حسین علیزاده

ویرایش فنی: لیلا حکیم الهی، فریبرز عزیزی

ویرایش ادبی: محمد افتخاری

نت نویسی: علی صمدپور

گرافیک: علی بوستان

چاپ اول: ۱۳۷۹

تیراژ: ۵۰۰۰ جلد

لیتوگرافی: الوان

چاپ و صحافی: مؤسسه‌ی چاپ و انتشارات مرکز آموزش

حق چاپ محفوظ است

شابک ۹۶۴-۶۴۰۹-۷۰-۹

فهرست

۵۳	چهارمضراب برای تار	۷	مقدمه
۵۵	چهارمضراب برای سنار	۱۱	نشانه‌ها
۵۷	عراق	۱۶	توضیحات
۵۸	رنگ اول	۱۸	دانگ‌ها و فواصل مشترک در هفت درآمد دستگاه‌ها
۵۹	رنگ دوم	۲۱	دستگاه شور
۶۱	• آواز دشتی	۲۲	پیش درآمد
۶۲	پیش درآمد	۲۴	درآمد
۶۴	درآمد	۲۵	کرشمه
۶۵	چهارمضراب	۲۶	چهارمضراب
۶۷	ضربی گیلکی	۲۷	زیرکش سلمک
۶۸	اوج	۲۸	گریلی
۶۹	رنگ	۲۹	رنگ
۷۱	• دستگاه سه‌گاه	۳۱	• آواز ابوعطا
۷۲	پیش درآمد	۳۲	پیش درآمد
۷۵	درآمد	۳۴	درآمد
۷۶	چهارمضراب	۳۵	چهارمضراب
۷۸	بسته نگار	۳۶	حجاز
۷۹	مخالف	۳۷	رنگ
۸۰	رنگ	۳۹	• آواز بیات ترک
۸۳	• دستگاه چهارگاه	۴۱	پیش درآمد
۸۵	پیش درآمد	۴۳	درآمد
۸۷	درآمد	۴۴	چهارمضراب
۸۸	چهارمضراب	۴۵	جامه دران
۸۹	زابل و مویه	۴۶	شکسته
۹۰	ضربی حصار	۴۷	رنگ
۹۱	کرشمه‌ی حصار	۴۹	• آواز افشاری
۹۲	مخالف	۵۰	پیش درآمد
۹۳	کرشمه‌ی حزین مخالف	۵۲	درآمد

۱۴۰ ..... رنگ
 ۱۴۳ ..... **• دستگاه راست پنجگاه**
 ۱۴۴ ..... پیش درآمد
 ۱۴۶ ..... درآمد
 ۱۴۷ ..... چهارمضرب
 ۱۴۹ ..... پروانه
 ۱۵۱ ..... لیلی و مجنون
 ۱۵۲ ..... رنگ

۹۴ ..... رنگ
 ۹۷ ..... **• دستگاه ماهور**
 ۹۹ ..... پیش درآمد
 ۱۰۱ ..... درآمد
 ۱۰۲ ..... چهارمضرب
 ۱۰۴ ..... داد
 ۱۰۵ ..... چهارمضرب مجلس افروز
 ۱۰۶ ..... دلکش
 ۱۰۷ ..... چهارمضرب عراق
 ۱۰۸ ..... حربی
 ۱۱۰ ..... رنگ
 ۱۱۱ ..... **• دستگاه همایون**
 ۱۱۲ ..... پیش درآمد
 ۱۱۴ ..... درآمد
 ۱۱۵ ..... چهارمضرب
 ۱۱۷ ..... رنگ زنگ شتر
 ۱۱۸ ..... چکاوک
 ۱۱۹ ..... کرشمه‌ی بیداد
 ۱۲۰ ..... رنگ
 ۱۲۱ ..... **• آواز بیات اصفهان**
 ۱۲۲ ..... پیش درآمد
 ۱۲۴ ..... درآمد
 ۱۲۵ ..... چهارمضرب
 ۱۲۶ ..... جامه دران
 ۱۲۷ ..... ضربی راجه
 ۱۲۸ ..... اوج
 ۱۲۹ ..... رنگ
 ۱۳۱ ..... **• دستگاه نوا**
 ۱۳۲ ..... پیش درآمد
 ۱۳۴ ..... درآمد
 ۱۳۵ ..... کرشمه
 ۱۳۶ ..... چهارمضرب
 ۱۳۸ ..... ضربی نیشابورک
 ۱۳۹ ..... نهفت

مقدمه

آموزش موسیقی ایران در قرن اخیر مسیر پرفراز و نشیبی را طی کرده است و در این راه، گاه دچار تحولات اساسی نیز شده است. تحولاتی که در زمینه‌ی آموزش موسیقی روی داده در واقع ناشی از دگرگونی‌های خود موسیقی بوده است. ریشه‌ی این دگرگونی‌ها را هم باید در عرصه‌های اجتماعی جست‌وجو کرد. چرا که هنر تجلی‌گاه نیازهای جامعه است و هرگاه جامعه‌ای نیاز به دگرگونی داشته باشد، این نیاز را در ابتدا از راه دگرگون‌سازی هنر خود بیان خواهد کرد.

با پیشرفت لحظه به لحظه‌ی فن‌آوری و گسترش روزافزون ارتباطات، تاثیرگذاری فرهنگ‌های گوناگون بر یکدیگر روز به روز بیشتر از گذشته می‌شود. در این میان، ملت‌هایی که از نظر اقتصادی و تحولات علمی و صنعتی پیشرفت بیشتری داشته‌اند، توانسته‌اند از نظر فرهنگی نیز تاثیرات تعیین‌کننده‌ای بر ملل دیگر بگذارند - حتی بر آنان که از جنبه‌های فرهنگی و معنوی غنی‌تر برخوردار بوده‌اند. کشور ایران از جمله کشورهایی است که دارای پیشینه‌ی تاریخی و فرهنگ کهن هستند و مردم آن در فراز و نشیب تاریخ اگرچه برخی از ویژگی‌های فرهنگی خود را از دست داده و دست‌چینی از فرهنگ‌های دیگر را جای‌گزین کرده‌اند؛ اما در مجموع بسیاری از این ویژگی‌ها را حفظ کرده‌اند.

متأسفانه امروز ملت‌هایی که می‌توانند به علت داشتن ریشه‌های مشترک تاریخی و فرهنگی به هم نزدیک باشند و تاثیرات مثبتی روی هم بگذارند، همگی چشم به دنیایی دوخته‌اند که از لحاظ اقتصادی و سیاسی پیشرفته‌تر، ولی از نظر فرهنگی کاملاً با آنان متفاوت است. البته شکی نیست که فرهنگ و هنر غرب در قرون گذشته تحولات قابل ملاحظه‌ای داشته است، اما به موازات آن، جنبه‌ی تسلط‌گرایی آن را نیز باید در نظر گرفت که این امکان را به وجود می‌آورد تا با استفاده از قدرتی که دارد، فرهنگ‌های دور را نیز تحت تاثیر خود قرار دهد؛ به طوری که امروز در ایران به هنری «پیشرفته» می‌گویند که به فرهنگ غربی نزدیک‌تر باشد.

امروز تلاش ما در عرصه‌ی هنر تلاش بسیار حساسی است: نه می‌بایست کاملاً شیفته و خودباخته‌ی فرهنگ‌های دیگر بشویم و نه این که امکان هرگونه ارتباط و تجربه‌های مفید ناشی از ارتباط را از بین ببریم. هرچند تحول و دگرگونی اجتماعی یک ضرورت تاریخی است، حفظ میراث فرهنگی و هماهنگ‌سازی درست آن با شرایط زمان نیز لازم است. هر قدر فرهنگ و هنر غنی خود را محفوظ بداریم و در پربارتر شدنش کوشاتر باشیم، ترس از خدشه دار شدنش کم‌تر خواهد شد. در قرن گذشته استادان بزرگی چون میرزا عبدالله، میرزا حسین قلی، علی‌اکبر خان شهنازی، درویش خان، علی‌نقی وزیری، ابوالحسن صبا و... هر کدام به گونه‌ای نقشی به سزا در تحولات موسیقی ایران و در امر آموزش آن داشته‌اند. نکته‌ی جالب توجه این است که نظرات هیچ‌کدام از این استادان با یکدیگر مغایرت اساسی نداشته است و همگی بر این عقیده بوده‌اند که موسیقی و فرهنگ ایران باید با دلسوزی و فداکاری حفظ شود. آموزش این هنر به نسل‌های آینده، سرلوحه‌ی کار این استادان و آفرینش و خلاقیت، لازمه‌ی حیات هنری‌شان بوده است.

اما هر کدام از آن‌ها می‌بایست این هدف بزرگ را با توجه به شرایط موجود زمان و عصری که در آن زندگی می‌کرده‌اند، پیش ببرند. به عنوان مثال دلیل این که زمینه‌هایی از فرهنگ و موسیقی غرب در آثار علی‌نقی وزیری به چشم می‌خورد این است که شرایط آن دوره ایجاب می‌کرده که حتی حفظ میراث فرهنگی با ظاهری متمایل به غرب انجام شود و در غیر این صورت

تأثیر گذاری لازم تحقق نمی‌یافته است. اما نقشی که ابوالحسن صبا - شاگرد وزیری - پیدا می‌کند متفاوت است. او با جوهر اصیل و ذوق سرشار خود همه‌ی تجربیات و تأثیرات ناشی از فرهنگ غالب زمان را از صافی وجود خود - که گویی صافی تاریخ است - گذرانده و توانسته است نقش بسزایی، در حد یک بازسازی مؤثر، در موسیقی ایران داشته باشد. از جمله تحولات آموزش موسیقی ایران، مکتوب شدن آن است. در گذشته‌های دور موسیقی تمام جهان به صورت شفاهی بوده است. در غرب نیز پس از تحولاتی که منجر به مکتوب شدن همه‌ی علوم و فنون شد، موسیقی هم به صورت مکتوب متداول شد. اما هنوز هم در تمام جهان، یک اثر موسیقی ابتدا به صورت غیر مکتوب در ذهن هنرمند به وجود می‌آید و بعد ثبت می‌شود؛ همان طور که یک اثر نقاشی اول در ذهن نقاش شکل می‌گیرد و تابلو، نماد بیرونی آن است که به صورت عینی در می‌آید.

حضور خود هنرمند یا یک استاد دیگر در آموزش موسیقی، چه به روش شفاهی و چه به طریق کتبی، ضروری و تعیین کننده است. اگر شاگرد قطعه‌ی موسیقی را تنها با استفاده از نت و بدون حضور استاد یاد بگیرد، اجرای او از آن قطعه به مراتب با روح خالق آن اثر فاصله خواهد داشت و قطعاً حضور استاد، به نمایندگی صاحب اثر، انتقال دهنده‌ی روح خالق آن است. می‌توان گفت اجرای تمام آثار موسیقی که به صورت مکتوب درآمده‌اند، بدون حس و حضور استاد، بی‌معنی خواهد بود. به همین ترتیب، مکتوب شدن موسیقی ایران نیز از لحاظ ثبت اهمیت بیشتری دارد تا از لحاظ آموزش و اجرای آن.

علی‌نقی وزیری از جمله استادانی است که به دلیل رابطه و آشنایی با فرهنگ و هنر غرب، برای مکتوب شدن موسیقی اهمیت زیادی قایل بود و می‌توان او را از پیش‌گسوتان این زمینه در دوران تجدد دانست.

همان طور که می‌دانید موسیقی ایران در گذشته نیز به شیوه‌ی مکتوب بوده است و فلاسفه و دانشمندان و هنرمندان، در عرصه‌های عملی و نظری این هنر، آثار زیادی خلق کرده‌اند. متأسفانه بسیاری از این آثار در شرایط نامناسب تاریخی، اجتماعی و سیاسی از بین رفته‌اند؛ اما میزان ارزش آثار معدودی که به جای مانده، برای اثبات این مدعا کافی است که موسیقی ایران بر اثر جبر زمان به مدت طولانی از شکل مکتوب خود دور افتاده و همین امر نیز باعث زیان‌های بسیاری شده که تحمل کرده است. پس از تسلط فرهنگی غرب، استادان ما ضرورت مکتوب شدن موسیقی را حس کردند؛ اما این بار تحت تأثیر شرایط و تفکر حاکم، به جای آن که این مهم را با استمداد از فرهنگ غنی گذشته به انجام برسانند و راه گذشتگان خود را ادامه دهند، به شکل متداول بین‌المللی - یا بهتر بگوییم غربی آن - روی آوردند. خوشبختانه در چند دهه‌ی اخیر با وجود تمام کمبودها، مشکلات و موانع، هنرمندان و استادان گران قدر عصر حاضر تلاش ارزنده‌ای در زمینه‌ی کتابت موسیقی ایران، با حفظ هویت اصلی و ویژگی‌های آن به عمل آورده‌اند. امید می‌رود که موسیقی دان ایرانی با تولدی دوباره در عرصه‌ی نظری موسیقی و یافتن ابزار مناسب و درخور کتابت آن، بتواند گامی در جهت حفظ میراث فرهنگی جهان بردارد.

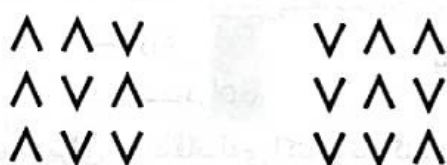
چند نکته در مورد این کتاب

هدف از نوشتن کتاب دوره‌ی متوسطه، آشنا شدن سریع‌تر، تسلط و درک راحت‌تر هنرجویان از محتوای موسیقی دستگاهی در همان آغاز راه است. در این کتاب تمام هفت دستگاه و پنج آواز منشعب از آن‌ها به صورت مختصر نوشته شده است تا از این طریق ذوق هنرجویان پرورش یابد و آشنایی عمیق‌تری نیز با نغمه‌ها و فرم‌های موجود در موسیقی دستگاهی پیدا کنند. مسلماً در دوره‌ی عالی، هنرجویان با جزئیات بیشتر و پیچیده‌تری به آموختن ردیف خواهند پرداخت؛ بنابراین در این کتاب، بیشتر با فرم‌های متداول در اجرای موسیقی دستگاهی مانند پیش‌درآمد، چهارمضرب، ضربی و رنگ آشنا می‌شوند و گوشه‌های اصلی دستگاه‌ها و آوازها را نیز فرا خواهند گرفت.

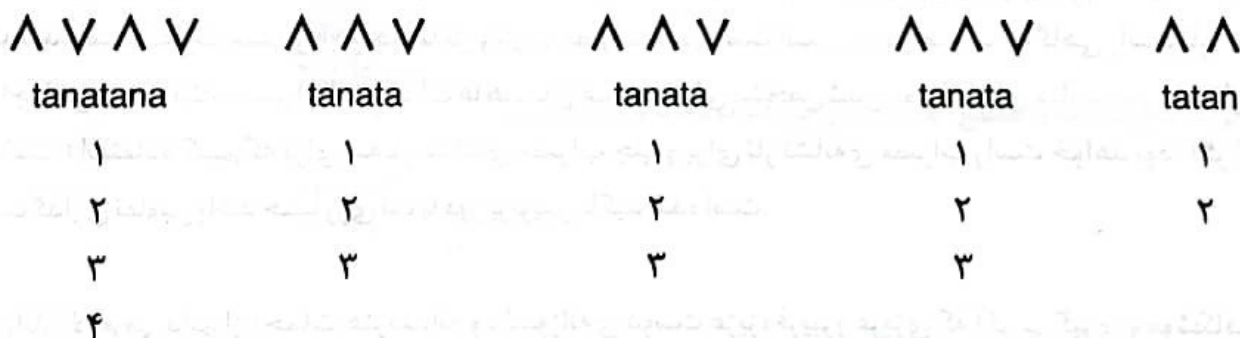
نکته‌ی مهم برای هنرجویانی که برای اولین بار با ردیف مواجه می‌شوند، درک کشش‌ها و قالب‌بندی ریتم و ملودی هاست.

متن ردیف دارای ریتم‌های گوناگون و متغیر است. در این کتاب برای ساده شدن گوشه، ریتم اولیه‌ی هر گوشه به عنوان قالب ریتمیک آن در نظر گرفته شده است. در ابتدا هنرجو با راهنمایی هنرآموز با الگوی ریتمیک اولیه‌ی گوشه آشنا می‌شود. سپس ملودی در قالب همان الگو در کل گوشه تکرار می‌شود. به همین دلیل تمام گوشه‌ها از نظر ریتم، به صورت قرینه «زیرهم‌نویسی» شده‌اند تا در همان نگاه اول، کل ریتم هر گوشه برای هنرجو قابل رؤیت باشد. ضمناً در قطعه‌های ضربی اگر آهنگ‌ها اشاره به گوشه‌ای دارند، نام آن گوشه در همان جا ذکر شده تا هنرجو حرکت آهنگین گوشه‌ها را در قطعه‌های ضربی نیز فراگیرد. نکته‌ی دیگری که هنرجویان از ابتدا باید از اهمیت آن مطلع شوند، به کارگیری مضراب‌های بجا و درست است. در بسیاری از جمله‌ها، مضراب‌ها به صورت‌های گوناگون و متنوعی به کار می‌روند. باید توجه داشت که هر مضراب راست یا چپ به دلیلی در جای خاص خود آمده و نباید به صورت دیگری اجرا شود. مضراب‌های راست که با شدت بیشتری اجرا می‌شوند، در واقع وظیفه‌ی تشکیل تقسیمات ریتمیک در آواز را به عهده دارند. علاوه بر این، از مضراب‌بندی‌های مختلف به منظور ایجاد حرکت در ریتم، حفظ قرینگی‌های ریتمیک و ملودیک، تطبیق ملودی با هجاهای کلام، ایجاد تنوع در تحریرها، ایجاد شدت‌ها و آکسان‌های مختلف، ایجاد لحن‌های گوناگون، رعایت امکانات تکنیکی ساز و رسیدن به سرعت مطلوب استفاده می‌شود. به عنوان مثال اگر تقسیم‌های جمله سه‌تایی باشند، مضراب‌های راست و چپ به شکل‌های گوناگونی که هر کدام مفهوم خاص خود را دارند می‌توانند ظاهر شوند، مانند:

با دو مضراب ^ و v می‌توان ترکیب‌های متنوع‌تر و پیچیده‌تری نیز ساخت، مانند:

برای اجرای صحیح مضراب‌ها می‌توانید ابتدا ترکیب‌های مختلف مضراب را جدا از درس تمرین کنید.

دقت در انگشت‌گذاری‌ها نیز اهمیت بسیار دارد. انگشت‌گذاری در سه‌تار و تار، دو گونه است:

۱. انگشت‌گذاری به شیوه‌ی قدما که دارای خصوصیات زیر است:

الف) انگشت‌ها اغلب به صورت پیوسته و بدون پرش حرکت می‌کنند.

ب) حرکت انگشت‌ها در حد دانگ‌های گوشه‌ها (حدفواصل چهارم یا پنجم) است.

ج) حرکت‌های پاساژگونه (بیش از حدفواصل چهارم یا پنجم) به ندرت صورت می‌گیرد.

۲. انگشت‌گذاری به شیوه‌های جدید

در قرن اخیر دو استاد بزرگ تحولاتی در زمینه‌ی انگشت گذاری تار به وجود آوردند و هر کدام با شیوه‌ی نگرش خاص خود، نوع جدیدی از آن را ابداع کردند. علی‌نقی وزیری انگشت گذاری جدیدی را بنا به ضرورت حرکت ملودی آثار خود به وجود آورد. در شیوه‌ی انگشت گذاری او این خصوصیات را می‌توان دید:

الف) پاساژهای طولانی‌تر از شیوه‌ی قدما حدا در حد و یا بیش از یک اکتاو

ب) پرش‌های بزرگ‌تر از فواصل متداول مانند ششم، هفتم، هشتم و ...

ج) استفاده از دابل نت با انگشت گذاری همزمان روی یک یا دو سیم

د) استفاده از ملودی‌های کروماتیک با انگشت گذاری خاص

ه) استفاده از شست روی سیم بم برای ایجاد فاصله‌ی اکتاو

علی‌اکبر خان شهنازی نیز در انگشت گذاری تحولاتی ایجاد کرد. در شیوه‌ی انگشت گذاری او علاوه بر نگرش سنتی، استفاده از ملودی‌های غیرسنتی و تاثیرپذیری از وزیری هم مشهود است. خصوصیات زیر را در این نوع انگشت گذاری می‌توان مشاهده کرد:

الف) استفاده‌ی مکرر از دابل سیم سفید برای اجرای فواصل دوم و سوم

ب) اجرای نت‌های مقطع پی در پی

ج) اجرای دابل نت با فواصل موازی چهارم مانند:

Mi	سیم زرد	یا	Re	سیم زرد
La	سیم سفید		Sol	سیم سفید

د) استفاده از شست روی سیم بم برای ایجاد فاصله‌ی اکتاو و نیز گندن سیم بم به وسیله‌ی شست

ه) مالش‌های طولی (گلیساندو)

در این کتاب سعی شده است که در چارچوب ملودی‌های ردیف، انگشت گذاری‌ها بی‌بهره از تحولات و نیز دور از منطق انگشت گذاری ردیفی نباشند. کتاب حاضر بنا به پیشنهاد دوست و هنرمند عزیز، فریبرز عزیزی، برای تار و سه‌تار، یک جا، در نظر گرفته شده است. تفاوت عمده‌ی اجرا در سه‌تار و تار در مضراب‌های راست است. به این صورت که گاهی راست تار، در سه‌تار، چپ اجرا می‌شود. البته بیشتر اوقات مضراب‌ها همسان هستند. برای مشخص شدن مضراب‌های مناسب تار و سه‌تار قرار شد از علامت ( ) استفاده کنیم که برای سه‌تار نشانه‌ی مضراب چپ و برای تار نشانه‌ی مضراب راست خواهد بود. اگر گاهی در انگشت گذاری تفاوتی باشد حتماً روی نت یا در زیرنویس تاکید شده است.

در پایان لازم می‌دانم از زحمات هنرمندانه و دلسوزانه‌ی دوست عزیز، فریبرز عزیزی که اگر پی‌گیری و موشکافی او نبود کتاب به سرانجام نمی‌رسید تشکر فراوان داشته باشم. همین‌طور از دوست و هنرمند عزیز، علی صمدپور، برای حوصله‌ای که در نوشتن و گاه بازنویسی نت‌ها به خرج داد و این کار را مسئولانه به انجام رسانید، سپاسگزارم. از دوست و هنرمند عزیز، علی بوستان، برای طراحی روی جلد و صفحه‌آرایی کتاب، از خانم لیلا حکیم‌الهی به خاطر ویرایش فنی، از آقای محمد افتخاری به خاطر ویرایش ادبی و از هنرمند جوان نیما فریدونی برای بازبینی نت‌ها و از دوست عزیز آقای محمد موسوی، مدیر مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری مهور به خاطر تشویق در نشر کتاب ممنون هستم.

حسین علیزاده

پاییز ۱۳۷۹

نشانه‌ها

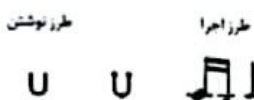

۱. تمام نت‌هایی که با این علامت نوشته شده‌اند در یک اکتاو بم‌تر اجرا می‌شوند.

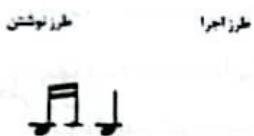
۲. کمان

نشانه‌ی «تک به سه» یا به عبارت بهتر نشانه‌ی اجرای سه نت با یک مضراب است. به این ترتیب که نت اصلی با یک مضراب (۷ یا ۸) به صدا درمی‌آید، سپس دو نت دیگر بدون زدن مضراب و تنها به وسیله‌ی حرکت انگشت‌های دست چپ اجرا می‌شوند. سومین نت، همان نت شروع است.

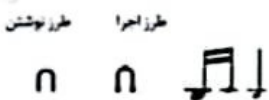
اگر قوس کمان پایین باشد نت وسط، یک نت پایین‌تر (بم‌تر) از نت اصلی است:

اگر قوس کمان بالا باشد نت وسط، یک نت بالاتر (زیرتر) از نت اصلی است:

اگر نت آخر به صورت خفه یا مقطع اجرا شود از این علامت استفاده می‌کنیم:

و به آن «کمان خف» می‌گوییم.

۳. پیش‌ریزها

(الف) تکریز

برای اجرای این نوع ریز معمولاً یک مضراب راست قوی روی نت مورد نظر نواخته می‌شود که پس از آن، با فاصله‌ی زمانی کم، مضراب‌های متوالی چپ و راست با حالت نرم‌تری تشکیل ریز می‌دهند. این ریز از چپ شروع و به تک بعدی متصل می‌شود.

ب) کمان ریز

از نظر اجرا مانند تک ریز است، با این تفاوت که تک اول به صورت تک به سه (سه نت که با یک مضراب و با توجه به نوع کمان اجرا می شوند) است.

لازم به تذکر است که انواع مضراب های تک به دو (اجرای دو نت با یک مضراب)، تک به سه و ... نیز می توانند به ریز وصل شوند. یعنی تزیینات مختلف چندنتی (که فقط برای نت اول آن ها مضراب زده می شود و بقیه ی نت ها با کنده کاری دست چپ به صدا در می آیند) می توانند پس از مکث کوتاهی، با اتصال به ریز (که از چپ شروع و به تک بعدی متصل می شود) باعث ایجاد تنوع و زیباتر شدن اجرا شوند.

مثال: پیش درآمد دشتی - سطر چهارم - میزان دوم
پیش درآمد همایون - سطر ششم - میزان دوم

ج) چپ ریز

چپ ریز معمولاً بعد از نت زینتی است که با راست اجرا شده است. به این ترتیب که پس از آن نت زینت، مضراب چپ قوی نواخته می شود و سپس با مکثی شبیه همان که در تک ریز و کمان ریز داشتیم، این دفعه ریز از مضراب راست شروع و در انتها نیز به راست ختم می شود.

مثال: گوشه ی حجاز - سطر اول
پیش درآمد همایون - سطر اول - میزان دوم
پیش درآمد اصفهان

۴. درآب

از سه نت متوالی با مضراب راست، چپ، راست تشکیل می شود که نت سوم، در ملودی نت اصلی محسوب می شود. درآب به سه صورت نواخته می شود:

الف) اجرای درآب روی یک نت

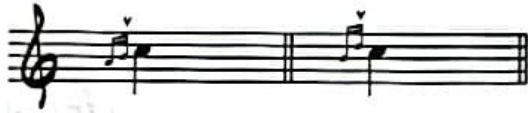

ب) اجرای درآب روی دو نت

ج) اجرای درآب روی سه نت متداول ترین درآب، نوع الف است که به علت کثرت استفاده از آن، به جای نوشتن دو نت اول

به صورت نت زینت (که مشابه نت اصلی هستند) با علامت A بالای نت اصلی نشان داده می‌شود.

۵. تزیینات

(الف) تزیینات چندنتی که با یک مضراب نواخته می‌شود:

معمولاً در اجرای این تزیینات (تک به چند)، بعد از اجرای تک، در حالت پایین رونده، دست چپ چند نت بعد از تک را به وسیله‌ی کندن سیم اجرا می‌کند و در واقع انگشت‌های دست چپ نقش مضراب را ایفا می‌کنند. در حالت بالا رونده، از ضربه‌های انگشت‌های دست چپ روی دسته‌ی ساز برای به صدا درآوردن نت‌ها استفاده می‌شود.

مثال: پیش درآمد دشتی - سطر چهارم - میزان آخر

گوشه‌ی اوج دشتی

پیش درآمد چهارگاه - سطر اول - میزان دوم

(ب) تزیینات مضرابی که انواع آن در بند ۳ (پیش‌ریزها) توضیح داده شد.

۶. تکیه (ه)

اشاره با دست چپ بعد از طنین مضراب است. نت تکیه غالباً کمی قبل از مضراب بعدی اجرا می‌شود، یعنی به مضراب دوم نزدیک‌تر از اولی است. ولی در اجراهای سریع‌تر، به علت نزدیک شدن مضراب‌ها به هم، تکیه از نظر زمان وسط آن‌ها قرار می‌گیرد. [در کتاب مقدماتی سه تار، علامت تکیه به صورت A آمده است. بنا به پیشنهاد بسیاری از هنرآموزان و هنرجویان، در این کتاب به شکل مرسوم استفاده شده تا با علامت کندن اشتباه نشود.]

تکیه سه نوع است:

(الف) تکیه‌ی درجا

بنابه ضرورت حرکت ملودی، از انگشت اول، دوم یا سوم استفاده می‌شود.

(ب) تکیه در ملودی بالا رونده

تکیه‌ها معمولاً با انگشت سوم اجرا می‌شوند، مگر آن که شکل دیگر آن قید شود.

(ج) تکیه در ملودی پایین رونده

در این حالت نیز تکیه‌ها معمولاً با انگشت سوم اجرا می‌شوند، مگر آن که شکل دیگر آن قید شود. تکیه‌ها در حرکت، حالت شفاف ندارند و بیشتر به صورت خفیف اشاره می‌شوند.

۷. نَفَس (و)

این نشانه به جای سکوت در گوشه‌های آوازی نوشته می‌شود تا نوازنده بین دو فراز جمله، به دلخواه مکث کند یا به عبارت

دقیق‌تر، فاصله‌ای متناسب، همانند یک نفس احساس کند. همان‌گونه که خواننده پس از خواندن جمله یا فراز آواز نیازمند نفس کشیدن بجا است.

۸. اشاره‌های ربع پرده‌ای ($\sharp$ یا $\flat$)

می‌دانیم که هرگاه نشان $\sharp$ بالای یک نت قرار گیرد آن نت به صورت ریزی که راست‌های آن روی نت اصلی و چپ‌های آن روی نت بعدی، به صورت پی‌درپی است، اجرا می‌شود.

و هرگاه نشان $\sharp$ با علامت‌های $\flat$ یا $\sharp$ یا $\natural$ همراه باشد، نت بعدی با نشانه‌ی تعیین شده اجرا می‌شود.

بدین ترتیب هرگاه نشان $\sharp$ با علامت $\flat$ نوشته شود، به این معنی است که نت بعدی $\frac{3}{4}$ پرده کم می‌شود، یعنی در مثال ما نت $\flat$ عملاً با نت $\sharp$ به حالت تریل اجرا می‌شود.

نشانه‌ی $\flat$ در پژواک و تکیه نیز همین تغییر را ایجاد می‌کند. [پژواک همان تریل است، با این تفاوت که به جای مضارب‌های راست و چپ متوالی در آن از یک مضراب (۸ یا ۷) در ابتدا استفاده می‌شود و بقیه نت‌ها با اجرای دست چپ و بدون مضراب به صدا درمی‌آیند.]
مثال پژواک و تکیه‌ی ربع‌پرده، پیش‌درآمد نوا است.

۹. مالش - ناله - لرزه یا ویبراسیون (Vib)

حرکت دادن متناوب سیم در امتداد عمود بر دسته‌ی ساز به وسیله‌ی انگشت دست چپ و هماهنگ با مضراب دست راست، باعث ایجاد لرزه یا ناله در صدای نت می‌شود. به این ترتیب نتی که علامت Vib روی آن قرار دارد به‌طور مرتب به طرف نت بالاتر حرکت می‌کند و دومرتبه به نت اصلی برمی‌گردد. این عمل روی هر نتی مناسب نیست، زیرا بعضی از نت‌های ملودی تمایل به کم شدن دارند و عمل ویبراسیون (که در لغت به معنای ارتعاش است) اگر برخلاف حس طبیعی انجام شود حالت ناخوشایندی به وجود می‌آورد.

به عنوان مثال نت‌های $\flat$ یا $\sharp$ در شور Sol با Vib خوشایند می‌شوند، ولی نت $\flat$ یا $\sharp$ که به طرف Sol تمایل دارد، با Vib از حالت خود خارج می‌شود و مقام شور را مختل می‌کند.

۱۰. علامت های عَرَضی

در ضربی ها تا آخر میزان، و در آوازها تا آخر خط اعتبار دارند.

۱۱. ستاره (⊗)

این علامت که در این کتاب به طور مشترک برای تار و سه تار در نظر گرفته شده است هرگاه بالای یک نت قرار گیرد، برای سه تار، مضراب چپ و برای تار، مضراب راست محسوب می شود.

۱۲. نت شاهد (S)

نتی است که محور ملودی است و آهنگ گوشه حول آن گردش می کند. این نت بیش از نت های دیگر شنیده می شود.

۱۳. نت ایست (A)

نتی است که ملودی روی آن خاتمه می یابد. در اغلب دستگاه ها نت شاهد با ایست یکی است و در بعضی، این دو با هم متفاوتند.

۱۴. خط اتصال

همیشه خط اتصال با تک ریز اجرا می شود، مگر آن که در ابتدای آن، شیوهی متفاوت اجرا مشخص شده باشد.

۱۵. در توضیح دانگ ها و تئوری دستگاه ها و آوازها:

کروشه نمایانگر شروع و پایان دانگ است.

جهت پیکان نمایانگر حرکت بالا رونده یا پایین رونده ی ملودی روی خطوط حامل است.

توضیحات

• پیش درآمد، همان طور که از نامش پیداست، قطعه‌ای است که پیش از درآمد اجرا می‌شود. این فرم معمولاً با سرعتی سنگین در محدوده‌ی درآمد و گوشه‌های اصلی ساخته می‌شود و میزان‌های آن می‌توانند ساده یا ترکیبی باشند. پیش درآمد از ابداعات درویش خان در قرن اخیر است.

• چهارمضراب در نیم قرن اخیر بسط و گسترش قابل توجهی یافته است. شکل نوین این فرم در آثار استاد ابوالحسن صبا مشهود است. در قدیم چهارمضراب پیرامون قالب کوچک ریتمیکی گسترش می‌یافت و حرکت ملودی‌ها نیز به صورت محدود و قرینه بود؛ اما در شیوه‌های نوین، ملودی نقش بیشتری پیدا کرده است و گسترش آن با دگرگونی‌هایی در طرح ریتم اصلی انجام می‌گیرد. برای آگاهی بیشتر در مورد این فرم به مقدمه‌ی کتاب سی قطعه چهارمضراب تالیف استاد فرامرز پایور مراجعه کنید.

• رنگ، قطعه‌ای ضربی با سرعت نیمه‌تند است که در آخر هر دستگاه در قالب میزان $\frac{6}{8}$ اجرا می‌شود. نوع کنونی رنگ که بیشتر برای رقص مناسب است از زمان قاجار به بعد متداول شد. رنگ‌های قدیمی که نمونه‌های آن‌ها در ردیف موجود است، ریتم‌های متفاوت و متنوعی دارند، مانند رنگ حربی، رنگ دلگشا، رنگ نستاری و ...

• ضربی، قطعه‌ی ریتمیکی است که فرم آزاد دارد و ملودی‌های آن براساس حرکت ملودی گوشه‌ها شکل می‌گیرند. معمولاً ضربی بنابه ذوق و سلیقه‌ی نوازنده یا خواننده به صورت بداهه اجرا می‌شود.

• وزن کرشمه، Tetan Tetan Tete Tan Tan است. این وزن را می‌توان با ترکیب‌های زیر اجرا کرد:

$$3 + 3 + 2 + 2 + 2$$

$$3 + 3 + 4 + 2$$

$$3 + 3 + 2 + 4$$

وزن کرشمه در تمام گوشه‌ها قابل اجراست.

• بسته‌نگار دارای وزن مشخصی است و می‌توان آن را به عنوان انگاره‌ی ریتمیک شناخت. به همین دلیل در تمام گوشه‌ها قابل اجراست. در ردیف، این انگاره‌ی ریتمیک در گوشه‌های حجاز، مخالف سه‌گانه، مخالف چهارگانه، حاجی حسنی و ... آمده است.

• وزن بسته‌نگار، Tete Tan Tetan Tetan Tan است. حرکت ملودی در کرشمه می‌تواند به صورت آزاد اجرا شود، اما در بسته‌نگار شکل خاص دارد.

• فرود، پلی است برای برگشت از گوشه به درآمد.

• میزان $\frac{6}{4}$ ، از میزان های متداول برای قطعه های با سرعت سنگین در موسیقی دستگاهی است. در قدیم استادان برای آزمودن شاگردان، پایه ی سنگین $\frac{6}{4}$ را به این صورت: ♩ ♩ ♩ ♩ با تمبک می نواختند و شاگردان می بایستی با نواختن نغمه های سازی یا خواندن آواز، خود را با پایه ی این ریتم هماهنگ می کردند. برای هنرجویان هماهنگی با این پایه در ابتدا، به خصوص به صورت بداهه، مشکل است. برای درک و رفع این مشکل ابتدا نغمه ها را کاملاً منطبق با پایه ی اصلی اجرا کنید، سپس با جابه جا کردن سکوت ها در ضرب های مختلف میزان، حس لازم را از طریق ملودی و جای قرار گرفتن جمله ها نسبت به ریتم پایه، به وجود بیاورید.

• در این کتاب اصطلاح شور بالا به جای عنوان شور پایین دسته، که از قدیم متداول بوده، به کار رفته است. زیرا منظور از اصطلاح پایین دسته، نغمه هایی هستند که در یک اکتاو بالاتر از درآمد اصلی شور نواخته می شوند.

دانگ‌ها و فواصل مشترک در درآمد هفت دستگاه

ماهور
Mâhour

چهارگاه
Chahârgâh

شور
Shour

سه‌گاه
Segâh

همایون
Homâyoun

نوا
Navâ

راست پنجگاه
Râst - Panjgâh

• در این تابلو، دستگاه راست پنجگاه در دو مرحله نوشته شده است. خط‌های نقطه چین نشانگر مرحله ی اول و خط‌های نقطه چین آبی نشانگر مرحله ی دوم است.

• در این تابلو خطوط خاکستری نشانگر نت‌های مشترک و نوارهای رنگی نشانگر دانگ‌ها و فواصل مشترک در دستگاه‌ها هستند.

• خط‌های نقطه چین قرمز، نشانگر دانگ در هر دستگاه است.

ماهور Mâhour

• ماهور دارای دو دانگ قرینه است و نسبت فواصل میانی دانگ های آن عبارتند از:

• فواصل دانگ ها نسبت به نت پایه:

دانگ اول	دانگ دوم
Sol - La دوم بزرگ	Do - Re دوم بزرگ
Sol - Si سوم بزرگ	Do - Mi سوم بزرگ
Sol - Do چهارم درست	Do - Fa چهارم درست

دانگ اول	دانگ دوم
Sol - La دوم بزرگ	Do - Re دوم بزرگ
La - Si دوم بزرگ	Re - Mi دوم بزرگ
Si - Do دوم کوچک	Mi - Fa دوم کوچک

چهارگاه Chahârgâh

• چهارگاه دارای دو دانگ قرینه است و نسبت فواصل میانی دانگ های آن عبارتند از:

• فواصل دانگ ها نسبت به نت پایه:

دانگ اول	دانگ دوم
Sol - La ^p دوم نیم بزرگ	Do - Re ^p دوم نیم بزرگ
Sol - Si سوم بزرگ	Do - Mi سوم بزرگ
Sol - Do چهارم درست	Do - Fa چهارم درست

دانگ اول	دانگ دوم
Sol - La ^p دوم نیم بزرگ	Do - Re ^p دوم نیم بزرگ
La ^p - Si دوم بیش بزرگ	Re ^p - Mi دوم بیش بزرگ
Si - Do دوم کوچک	Mi - Fa دوم کوچک

شور Shour

• شور دارای دو دانگ قرینه است و نسبت فواصل میانی دانگ های آن عبارتند از:

• فواصل دانگ ها نسبت به نت پایه:

دانگ اول	دانگ دوم
Re - Mi ^p دوم نیم بزرگ	Sol - La ^p دوم نیم بزرگ
Re - Fa سوم کوچک	Sol - Si ^b سوم کوچک
Re - Sol چهارم درست	Sol - Do چهارم درست

دانگ اول	دانگ دوم
Re - Mi ^p دوم نیم بزرگ	Sol - La ^p دوم نیم بزرگ
Mi ^p - Fa دوم نیم بزرگ	La ^p - Si ^b دوم نیم بزرگ
Fa - Sol دوم بزرگ	Si ^b - Do دوم بزرگ

سه‌گاه Segâh

• سه‌گاه دارای دو دانگ قرینه است و نسبت فواصل میانی دانگ های آن عبارتند از:

• فواصل دانگ ها نسبت به نت پایه:

دانگ اول	دانگ دوم
Mi ^p - Fa دوم نیم بزرگ	La ^p - Si ^b دوم نیم بزرگ
Mi ^p - Sol سوم نیم کوچک	La ^p - Do سوم نیم بزرگ
Mi ^p - La ^p چهارم درست	La ^p - Re ^p چهارم درست

دانگ اول	دانگ دوم
Mi ^p - Fa دوم نیم بزرگ	La ^p - Si ^b دوم نیم بزرگ
Fa - Sol دوم بزرگ	Si ^b - Do دوم بزرگ
Sol - La ^p دوم نیم بزرگ	Do - Re ^p دوم نیم بزرگ

• همایون دارای دو دانگ غیر قرینه است و نسبت فواصل میانی دانگ های آن عبارتند از:

• فواصل دانگ ها نسبت به نت پایه:

همایون Homâyoun

دانگ اول	دانگ دوم
دوم نیم بزرگ Re - Mi ♯	دوم نیم بزرگ Sol - La ♯
سوم کوچک Re - Fa	سوم بزرگ Sol - Si
چهارم درست Re - Sol	چهارم درست Sol - Do

دانگ اول	دانگ دوم
دوم نیم بزرگ Re - Mi ♯	دوم نیم بزرگ Sol - La ♯
دوم نیم بزرگ Mi ♯ - Fa	دوم بیش بزرگ La ♯ - Si
دوم بزرگ Fa - Sol	دوم کوچک Si - Do

• نوا دارای دو دانگ غیر قرینه است و نسبت فواصل میانی دانگ های آن عبارتند از:

• فواصل دانگ ها نسبت به نت پایه:

نوا Navâ

دانگ اول	دانگ دوم
دوم نیم بزرگ Re - Mi ♯	دوم بزرگ Sol - La
سوم کوچک Re - F	سوم کوچک Sol - Si ♭
چهارم درست Re - Sol	چهارم درست Sol - Do

دانگ اول	دانگ دوم
دوم نیم بزرگ Re - Mi ♯	دوم بزرگ Sol - La
دوم نیم بزرگ Mi ♯ - Fa	دوم کوچک La - Si ♭
دوم بزرگ Fa - Sol	دوم بزرگ Si ♭ - Do

• راست پنجگاه دارای دو دانگ قرینه است و نسبت فواصل میانی دانگ های آن عبارتند از:

• فواصل دانگ ها نسبت به نت پایه:

راست پنجگاه Râst - Panjgâh

مرحله ی اول	
دانگ اول	دانگ دوم
دوم بزرگ Do - Re	دوم بزرگ Fa - Sol
سوم بزرگ Do - Mi	سوم بزرگ Fa - La
چهارم درست Do - Fa	چهارم درست Fa - Si ♭

مرحله ی اول	
دانگ اول	دانگ دوم
دوم بزرگ Do - Re	دوم بزرگ Fa - Sol
دوم بزرگ Re - Mi	دوم بزرگ Sol - La
دوم کوچک Mi - Fa	دوم کوچک La - Si ♭

مرحله ی دوم	
دانگ اول	دانگ دوم
دوم بزرگ Re - Mi	دوم بزرگ Sol - La
سوم کوچک Re - Fa	سوم کوچک Sol - Si ♭
چهارم درست Re - Sol	چهارم درست Sol - Do

مرحله ی دوم	
دانگ اول	دانگ دوم
دوم بزرگ Re - Mi	دوم بزرگ Sol - La
دوم کوچک Mi - Fa	دوم کوچک La - Si ♭
دوم بزرگ Fa - Sol	دوم بزرگ Si ♭ - Do

پیش درآمد شور

درآمد خارا ♩ = 60

The musical score consists of ten staves of music in 4/4 time, written in a key with two flats (B-flat and E-flat). The tempo is marked as ♩ = 60. The score includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Fingerings are indicated by numbers 1, 2, and 3. Dynamic markings include accents (^) and breath marks (U). Some measures contain circled 'X' symbols. The score concludes with a fermata over the final note.

• به انگشت گذاری ویژه در میزان دوم سطر هشتم توجه کنید.

• نشانه $\otimes$ در سه تار با مضرب چپ و در تار با مضرب راست اجرا می شود.

3+3+2+2+2

The musical score consists of ten staves of music in 12/8 time, with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various rhythmic patterns and melodic lines. The first staff is marked with a 3+3+2+2+2 time signature and contains five measures, each with a circled 'X' above it. The second staff has an upward-pointing arrow above the second measure. The third and fourth staves feature eighth-note patterns with slurs. The fifth and sixth staves continue the eighth-note patterns. The seventh staff includes a triplet of eighth notes and three measures marked with a 'V' above them. The eighth staff has two measures marked with a 'V' above them. The ninth and tenth staves conclude the piece with eighth-note patterns and a final fermata.

چهار مضرباب

♩ = 120 ♩ درآمد

1 3

1 3

2 2 3

شبناز

3 2 V

1 3

فروید

1 1 3

3

• زیرکش سلمک

♩ = 40

• برای درک بهتر ریتم این درس، مراحل زیر را با کمک هنرآموز تمرین کنید:

• گریلی

$\text{♪} + \text{♪} + \text{♪} = 40$

• نمونه‌ی مضراب برای اجرای پایه‌ها با سه‌تار:

• در این درس گریلی با ریتم مختلط ۸ تایی (۲+۲+۲) نوشته شده است.

• نمونه‌ی مضراب برای اجرای پایه‌ها با تار:

♩ = 96 درآمد خارا

اشاره به بیات ترک

زیرکش سلمک

The image displays a page of musical notation for a single melodic line, likely for a guitar or piano. The music is written in G minor (one flat) and consists of six staves. The notation includes various rhythmic values, accidentals, and performance markings such as accents, slurs, and fingerings.

Staff 1: Starts with a circled 'X' above the first measure. The first measure contains a quarter note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4. The second measure has a quarter rest, a quarter note C5 with an accent (^), and a quarter note B4. The third measure has a quarter note A4 with an accent (^), a quarter note G4, and a quarter note F4. The fourth measure has a quarter note E4 with an accent (^), a quarter note D4, and a quarter note C4. The fifth measure has a quarter note B4 with an accent (^), a quarter note A4 with a slur and a 'V' marking, and a quarter note G4 with a slur and a '2' marking. The sixth measure has a quarter note F4 with a slur and a '2' marking, a quarter note E4 with a slur and a '2' marking, and a quarter note D4 with a slur and a '2' marking.

Staff 2: The first measure has a quarter note C5 with a slur and a '3' marking, a quarter note B4 with an accent (^), and a quarter note A4. The second measure has a quarter note G4 with an accent (^), a quarter note F4 with a slur and a '1' marking, and a quarter note E4 with a slur and a '3' marking. The third measure has a quarter note D4 with a slur and a '3' marking, a quarter note C4 with a slur and a '2' marking, and a quarter note B3 with a slur and a '2' marking. The fourth measure has a quarter note A3 with a slur and a '2' marking, a quarter note G3 with a slur and a '2' marking, and a quarter note F3 with a slur and a '2' marking. The fifth measure has a quarter note E3 with a slur and a '2' marking, a quarter note D3 with a slur and a '2' marking, and a quarter note C3 with a slur and a '2' marking. The sixth measure has a quarter note B2 with a slur and a '2' marking, a quarter note A2 with a slur and a '2' marking, and a quarter note G2 with a slur and a '2' marking.

Staff 3: The first measure has a quarter note F3 with a slur and a '3' marking, a quarter note E3 with a slur and a '3' marking, and a quarter note D3 with a slur and a '3' marking. The second measure has a quarter note C3 with a slur and a '3' marking, a quarter note B2 with a slur and a '3' marking, and a quarter note A2 with a slur and a '3' marking. The third measure has a quarter note G2 with a slur and a '3' marking, a quarter note F2 with a slur and a '3' marking, and a quarter note E2 with a slur and a '3' marking. The fourth measure has a quarter note D2 with a slur and a '3' marking, a quarter note C2 with a slur and a '3' marking, and a quarter note B1 with a slur and a '3' marking. The fifth measure has a quarter note A1 with a slur and a '3' marking, a quarter note G1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note F1 with a slur and a '3' marking. The sixth measure has a quarter note E1 with a slur and a '3' marking, a quarter note D1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note C1 with a slur and a '3' marking.

Staff 4: The first measure has a quarter note B2 with a slur and a '3' marking, a quarter note A2 with a slur and a '3' marking, and a quarter note G2 with a slur and a '3' marking. The second measure has a quarter note F2 with a slur and a '3' marking, a quarter note E2 with a slur and a '3' marking, and a quarter note D2 with a slur and a '3' marking. The third measure has a quarter note C2 with a slur and a '3' marking, a quarter note B1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note A1 with a slur and a '3' marking. The fourth measure has a quarter note G1 with a slur and a '3' marking, a quarter note F1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note E1 with a slur and a '3' marking. The fifth measure has a quarter note D1 with a slur and a '3' marking, a quarter note C1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note B0 with a slur and a '3' marking. The sixth measure has a quarter note A0 with a slur and a '3' marking, a quarter note G0 with a slur and a '3' marking, and a quarter note F0 with a slur and a '3' marking.

Staff 5: The first measure has a quarter note E2 with a slur and a '3' marking, a quarter note D2 with a slur and a '3' marking, and a quarter note C2 with a slur and a '3' marking. The second measure has a quarter note B1 with a slur and a '3' marking, a quarter note A1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note G1 with a slur and a '3' marking. The third measure has a quarter note F1 with a slur and a '3' marking, a quarter note E1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note D1 with a slur and a '3' marking. The fourth measure has a quarter note C1 with a slur and a '3' marking, a quarter note B0 with a slur and a '3' marking, and a quarter note A0 with a slur and a '3' marking. The fifth measure has a quarter note G0 with a slur and a '3' marking, a quarter note F0 with a slur and a '3' marking, and a quarter note E0 with a slur and a '3' marking. The sixth measure has a quarter note D0 with a slur and a '3' marking, a quarter note C0 with a slur and a '3' marking, and a quarter note B-1 with a slur and a '3' marking.

Staff 6: The first measure has a quarter note A0 with a slur and a '3' marking, a quarter note G0 with a slur and a '3' marking, and a quarter note F0 with a slur and a '3' marking. The second measure has a quarter note E0 with a slur and a '3' marking, a quarter note D0 with a slur and a '3' marking, and a quarter note C0 with a slur and a '3' marking. The third measure has a quarter note B-1 with a slur and a '3' marking, a quarter note A-1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note G-1 with a slur and a '3' marking. The fourth measure has a quarter note F-1 with a slur and a '3' marking, a quarter note E-1 with a slur and a '3' marking, and a quarter note D-1 with a slur and a '3' marking. The fifth measure has a quarter note C-1 with a slur and a '3' marking, a quarter note B-2 with a slur and a '3' marking, and a quarter note A-2 with a slur and a '3' marking. The sixth measure has a quarter note G-2 with a slur and a '3' marking, a quarter note F-2 with a slur and a '3' marking, and a quarter note E-2 with a slur and a '3' marking.

آواز ابوعطا

• کوک آواز ابوعطا:

• آواز ابوعطا از وابستگیان دستگاه شور است که منطقه‌ی اجرایی آن در شور بالا است. شاهد آن (Do) فاصله‌ی چهارم درست، بالاتر از شور بالا است و ایست آن (La) بر فاصله‌ی دوم شور قرار می‌گیرد. ایست نهایی به علت وابستگی به شور، همان ایست شور بالا (Sol) است. حرکت ملودی در نغمه‌های آواز ابوعطا بیشتر به صورت پایین‌رونده به سمت نت ایست است.

• نت شروع (Do) فاصله‌ی چهارم درست، بالاتر از ایست شور بالا (Sol) است.

• گستره‌ی درآمد ابوعطا

• گوشه‌هایی مانند سیخی که در محدوده‌ی درآمد هستند، در دانگ دوم شور نیز گسترش می‌یابند.

• گستره‌ی سیخی:

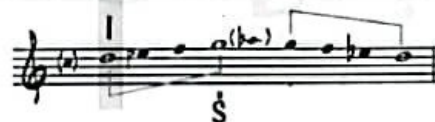

• شاهد حجاز (Re) فاصله‌ی پنجم درست، بالاتر از شاهد شور، و ایست آن (Sol) همان ایست شور است. نت Mi در قسمت اوج حجاز به صورت متغیر (Mi?) در حرکت بالا رونده و Mi? در حرکت پایین‌رونده است.

• گستره‌ی حجاز:

• گستره‌ی اوج:

پیش در آمد ابو عطا

درآمد
♩ = 92

The musical score consists of ten staves of music in 2/4 time, written in a key with two flats (B-flat and E-flat). The tempo is marked as ♩ = 92. The score includes various rhythmic patterns, fingerings (1, 2, 3), and articulation marks (accents, slurs, and breath marks 'U').

Staff 1: Starts with a half note, followed by eighth notes with fingerings 1 and 2. Includes a breath mark 'U' and an accent.

Staff 2: Continues with eighth notes and a breath mark 'U'.

Staff 3: Features eighth notes with fingerings 1 and 3, and a triplet of eighth notes.

Staff 4: Includes eighth notes with fingerings 3 and 1, and a triplet of eighth notes.

Staff 5: Shows eighth notes with fingerings 1 and 3, and a triplet of eighth notes.

Staff 6: Contains eighth notes with fingerings 1 and 3, and a triplet of eighth notes.

Staff 7: Includes eighth notes with fingerings 1 and 3, and a triplet of eighth notes.

Staff 8: Features eighth notes with fingerings 1 and 3, and a triplet of eighth notes.

Staff 9: Shows eighth notes with fingerings 1 and 3, and a triplet of eighth notes.

Staff 10: Ends with eighth notes and fingerings 1 and 3. Includes a breath mark 'U' and an accent.

فرود

حجاز

The musical score consists of five staves of music in 6/4 time. The notation includes various rhythmic markings such as accents (^), slurs, and fingerings (1, 2, 3). Specific markings include '3' for triplets, 'V' for accents, and 'U' for slurs. The word 'rit.' (ritardando) is written below the fifth staff, followed by a dashed line.

• پیش در آمد ابوعطا در میزان $\frac{6}{4}$ نوشته شده و توجه به موقعیت آهنگ نسبت به ریتم پایه ضروری است: در ابتدای قطعه، آهنگ از سر ضرب آغاز می شود و سکوت ها در آخر میزان قرار دارند. از میزان نهم، سکوت ها در ابتدای میزان به صورت سکوت سیاه و در ادامه به صورت سکوت سفید جلوه می کنند. در فرود، جمله از آخر میزان شروع و در ادامه، ضرب دوم میزان با سکوت چنگ نمایان می شود. سپس سکوت چنگ به ضرب اول دو میزان بعد منتقل می شود.

درآمد

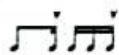
• اجرای تکیه‌های پایین‌رونده با انگشت سوم و به صورت خفیف است.

چهارمضراب

$\text{♩} = 96$

The musical score consists of ten staves of music in 6/16 time. The key signature has one flat (B-flat). The tempo is marked as quarter note = 96. The score includes various rhythmic patterns, fingerings (1, 2, 3), and articulation marks (accents, slurs, and breath marks). The music is written in a single melodic line on a treble clef staff.

• نمونه‌ی مضراب برای اجرای پایه‌ها با سه تار:

• نمونه‌ی مضراب برای اجرای پایه‌ها با تار:

• به علت پرش‌هایی که در انگشت‌گذاری وجود دارد، سعی کنید قطعه را از حفظ اجرا کنید.

• نمونه‌ی مضراب ارائه شده تا آخر قطعه به قوت خود باقی است، مگر تغییر آن قید شده باشد.

• حجاز

The musical score consists of ten staves of music in the Hijaaz scale (B-flat major). The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, often beamed together. There are several instances of triplets, indicated by a '3' below the notes. Ornaments, represented by a small triangle above a note, are used throughout the piece. The score is written in a single system with ten staves.

- حجاز از گوشه‌هایی است که منسوب به یک محل است.
- قرینگی جمله‌های گوشه‌ی حجاز، به علت طولانی بودن جمله در دو خط نوشته شده است.

♩ = 100

Staff 1: $\hat{\wedge}$ V 1 3 $\hat{\wedge}$

Staff 2: $\hat{\wedge}$ 3 V $\otimes$

Staff 3: $\hat{\wedge}$ V 1 1 3

Staff 4: V 3 $\frac{V}{T}$ U 2

Staff 5: $\frac{V}{T}$ U

Staff 6: V 2 1 2 3 1 1 V 1 V 2 2

Staff 7: 1 2 V V

Staff 8: V 3 1 1 $\frac{V}{T}$ U 2 V

Staff 9: V 3 1 $\hat{\wedge}$

Staff 10: V 3 1 V

حجاز

The musical score is written on ten staves in a 2/4 time signature. It features a variety of rhythmic patterns and melodic lines. Key markings include accents (^) above notes, slurs over groups of notes, and fingerings (1, 2, 3) for specific notes. The key signature consists of two flats (Bb and Eb). The score concludes with a double bar line.

• برای اجرای دقیق سکوت‌های چنگ نقطه‌دار، ابتدا ضرب آن را بدون

سکوت و سپس با سکوت تمرین کنید:

آواز بیات ترک

• جامه دران از گوشه های مشترکی است که بجز آواز بیات ترک در آواز بیات اصفهان و دستگاه همایون نیز اجرا می شود. این گوشه با حالت و حرکتی کاملاً مشابه در دستگاه و آوازهای فوق اجرا می شود و فقط فرودهای متفاوت و متناسب با دستگاه و آوازهای مذکور، موقعیت آن را مشخص می کند.

شاهد جامه دران (Mi♭) فاصله ی چهارم درست، بالاتر از شاهد ترک، و ایست آن Sib یا Sol است.

• گستره ی جامه دران:

• فیلی از گوشه های مشترک ماهور و بیات ترک است که شاهد آن (Fa) فاصله ی پنجم درست، بالاتر از شاهد ترک، و ایست آن (Sib) در دانگ دوم ترک، یعنی دانگ ماهور است.

• شکسته از گوشه های مشترک آواز بیات ترک و دستگاه ماهور است که تفاوت آن ها فقط در فرودشان به آواز و دستگاه مذکور است. شکسته از گوشه های توصیفی است که به علت دور شدن شاهد آن از شاهد بیات ترک و تغییر فواصل (Re به La♭ و La♭ به Re) مقامی کاملاً مستقل می یابد و فضای صوتی بیات ترک را می شکنند. شاهد شکسته (Fa) فاصله ی پنجم درست، بالاتر از شاهد ترک، و ایست آن Re♭ برای فرود موقت و Sib برای فرود کامل است.

• گستره ی شکسته:

• نسبت فواصل و حرکت ملودی گوشه ی شکسته نزدیکی زیادی با آواز افشاری دارد. تفاوت عمده ی آن ها در این است که گوشه ی شکسته فاقد نت متغیر است ولی نت Re در افشاری متغیر است.

• کوک آواز بیات ترک:

• آواز بیات ترک از وابستگان دستگاه شور است که شاهد آن (Sib) فاصله ی سوم کوچک، بالاتر از شاهد شور بالا است. بیات ترک به علت داشتن دو دانگ متفاوت، حالتی دوگانه دارد. دانگ اول آن در شور و دانگ دوم آن منطبق بر فواصل دانگ دوم ماهور Sib است. به همین علت گوشه های مشترکی با ماهور دارد، مانند فیلی، خسروانی و زنگوله.

• دانگ های ماهور Sib:

• بیات ترک دو نوع ایست دارد: یا جمله به صورت وابسته ی شور روی ایست شور (Sol) خاتمه می یابد یا ایست هم، مانند شاهد، Sib خواهد بود. نوع اول آن در قدیم متداول تر بوده است. بیات ترک در این کتاب نیز به شیوه ی قدیم روی Sol (یعنی ایست شور) خاتمه می یابد.

• گستره ی آواز بیات ترک:

• بدیهی است برای ختم جمله روی ایست شور، ملودی در آخر باید در محدوده ی دانگ های شور حرکت کند تا حالت خاتمه ی آن طبیعی باشد. در غیر این صورت حس ملودی ایجاب می کند که روی شاهد ترک (Sib) خاتمه یابد.

• درآمد بیات ترک از دو دانگ تشکیل می شود که برای فرود آن در شور، پس از دو دانگ متوالی (از Fa تا Sib و از Sib تا Mi♭)، از نت بعد یعنی Fa، دو دانگ به صورت پایین رونده طی می کنیم و به نت Sol (ایست شور) می رسمیم. به این ترتیب نت Fa در بیات ترک از اهمیت خاصی برخوردار است.

پیش درآمد بیات ترک

$\text{♩} = 100$ درآمد

The musical score consists of ten staves of music in 3/4 time, written in a key with two flats (B-flat and E-flat). The tempo is marked as quarter note = 100. The piece is titled 'Pish-e Darآمد Biyat Turk'. The notation includes various rhythmic patterns, ornaments (marked with ^), and fingerings (marked with numbers 1, 2, 3). The score is divided into sections by double bar lines with repeat signs. The first section starts with a quarter rest followed by a quarter note with an accent (^) and a triplet of eighth notes. The second section begins with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), a quarter note with a circled cross (⊗), and a quarter note with an accent (^). The third section starts with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a 'V' above it. The fourth section begins with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a 'U' above it. The fifth section starts with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a 'U' above it. The sixth section begins with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a 'U' above it. The seventh section starts with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a 'U' above it. The eighth section begins with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a 'U' above it. The ninth section starts with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a 'U' above it. The tenth section begins with a quarter rest, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a 'U' above it. The score concludes with a quarter note with an accent (^) and a quarter note with a 'U' above it.

Musical staff 1: Treble clef, key signature of two flats (B-flat and E-flat), 4/4 time signature. The staff contains a melodic line with various note values including eighth and sixteenth notes, and rests. There are three upward-pointing arrows above the staff, indicating accents on specific notes.

Musical staff 2: Treble clef, key signature of two flats, 4/4 time signature. The staff contains a melodic line with various note values and rests. There are two upward-pointing arrows above the staff, indicating accents on specific notes. A 'u' mark is present above the staff.

Musical staff 3: Treble clef, key signature of two flats, 4/4 time signature. The staff contains a melodic line with various note values and rests. There is a 'شکسته' (Shakaste) annotation above the staff, indicating a trill or grace note.

Musical staff 4: Treble clef, key signature of two flats, 4/4 time signature. The staff contains a melodic line with various note values and rests. There are several fingerings indicated by numbers 1, 2, and 0 below the notes.

Musical staff 5: Treble clef, key signature of two flats, 4/4 time signature. The staff contains a melodic line with various note values and rests. There are two upward-pointing arrows above the staff, indicating accents on specific notes.

Musical staff 6: Treble clef, key signature of two flats, 4/4 time signature. The staff contains a melodic line with various note values and rests. There is a 'u' mark above the staff and an upward-pointing arrow above the staff.

Musical staff 7: Treble clef, key signature of two flats, 4/4 time signature. The staff contains a melodic line with various note values and rests. There are two upward-pointing arrows above the staff, indicating accents on specific notes. A 'u' mark is present above the staff. The text 'فرود به شور' (Farud be شور) is written above the staff.

Musical staff 8: Treble clef, key signature of two flats, 4/4 time signature. The staff contains a melodic line with various note values and rests. The staff ends with a double bar line.

rit.-----

• نمونه‌ی مضراب برای سه‌تار:

• نمونه‌ی مضراب برای تار:

• علامت 8 زیر کلید به معنای اجرای تمام نت‌ها در یک اکتاو بم‌تر است.

• انگشت‌گذاری‌های این درس برای اجرا با تار در دستان‌های سیم‌های زرد و سفید نیز مناسب است.

• در سه‌تار به ندرت ملودی به صورت تک‌سیم اجرا می‌شود، یعنی سیم‌های دیگر پیوسته همراه ملودی نواخته می‌شوند و صدای ترکیبی خوش‌آهنگی ایجاد می‌کنند. به همین دلیل گاهی انگشت‌گذاری در سه‌تار با تار تفاوت پیدا می‌کند. هنگام اجرای این درس با سه‌تار، اگر ملودی در سیم زرد نواخته شود هماهنگی آن با سیم‌های دست‌باز واخوان، خوش‌آهنگ‌تر خواهد بود.

چهار مضراب

$\text{♩} = 116$

The musical score consists of ten staves of music in 6/8 time, marked with a tempo of 116 beats per minute. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various rhythmic figures, such as eighth and sixteenth notes, and rests. Above the notes, there are several 'V' symbols, some with a small triangle above them, indicating specific rhythmic or articulation marks. The score includes a repeat sign in the third staff and a double bar line in the tenth staff. The piece concludes with a final rest.

جامه دران

فروید

• جامه دران

The image shows a musical score for the piece 'Jameh Deran'. It consists of four staves of music written in a single system. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The music is written in a treble clef. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, often beamed together. There are several slurs and accents throughout the piece. Specific performance markings include 'v' (accents) above notes, '1' and '2' below notes, and 'u' above a note. The piece concludes with a double bar line.

- جامه دران از گوشه هایی است که نام آن توصیفی است.
- برای اجرا با تار انگشت گذاری روی سیم سفید مطلوب تر است.
- همچنین در اتصال دو نت دو و سی، نت سی بدون مضراب اجرا شود.

● شکسته

A musical score for a piece titled "Shakaste" (شکسته), written in Persian style. The score consists of six staves of music, all in a single melodic line. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 2/4. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamic markings such as *p*, *mf*, and *f* are used throughout. Performance instructions include accents (*^*), slurs, and breath marks (*U*). The piece concludes with a double bar line.

• رنگ

♩ = 96 درآمد

The musical score consists of ten staves of music in 6/8 time, with a tempo of 96 beats per minute. The key signature has two flats. The score includes various musical ornaments and techniques:

- Staff 1: Starts with a treble clef and a common time signature. It features a triplet of eighth notes, followed by eighth notes with a 'V' ornament, and a triplet of eighth notes with a '2' above it. The staff ends with a triplet of eighth notes and an accent (^).
- Staff 2: Continues with eighth notes and a 'V' ornament, followed by a triplet of eighth notes with a '2' below it, and a triplet of eighth notes with a '3 tr' above it.
- Staff 3: Features a triplet of eighth notes, followed by eighth notes with a 'V' ornament, a triplet of eighth notes with a '3 tr' above it, and eighth notes with a 'V' ornament.
- Staff 4: Labeled 'جامه دران', it starts with a triplet of eighth notes and a 'V' ornament, followed by eighth notes with an accent (^), a 'V' ornament, and eighth notes with circled 'X' marks. The staff ends with eighth notes and a 'V' ornament.
- Staff 5: Continues with eighth notes and a 'V' ornament, followed by eighth notes with a 'V' ornament, and eighth notes with a 'V' ornament.
- Staff 6: Continues with eighth notes and a 'V' ornament, followed by eighth notes with a 'V' ornament, and eighth notes with a 'V' ornament.
- Staff 7: Labeled 'فیلی', it starts with eighth notes and a 'V' ornament, followed by eighth notes with a 'V' ornament, and eighth notes with a 'V' ornament.
- Staff 8: Continues with eighth notes and a 'V' ornament, followed by eighth notes with a 'V' ornament, and eighth notes with a 'V' ornament.
- Staff 9: Labeled 'نکته', it features a first ending bracket over eighth notes with a 'V' ornament, followed by a second ending bracket over eighth notes with a 'V' ornament, and eighth notes with a 'V' ornament.
- Staff 10: Continues with eighth notes and a 'V' ornament, followed by eighth notes with a 'V' ornament, and eighth notes with a 'V' ornament.

• برای صداهندگی بهتر تار (از شروع جامه در آن تا سر شکسته) به ضرورت از نت های سیم سفید نیز استفاده کنید.

آواز افشاری

• کوک آواز افشاری:

• آواز افشاری از وابستگی دستگاه شور است که شاهد آن (Do) فاصله‌ی چهارم درست، بالاتر از شاهد شور است و ایست آن به سه گونه با حرکت دانگ‌های مختلف پایین رونده صورت می‌گیرد: اگر دانگ پایین رونده از Re باشد، ایست آن La خواهد بود؛ اگر از Si باشد، ایست آن Fa و اگر حرکت دانگ از Do باشد، ایست آن Sol، همان ایست شور است.

متداول‌ترین ایست، نت Fa است. La به عنوان ایست موقت به کار گرفته می‌شود. اگر قصد فرود به شور را داشته باشیم از نت Do به صورت پایین رونده به طرف Sol حرکت می‌کنیم.

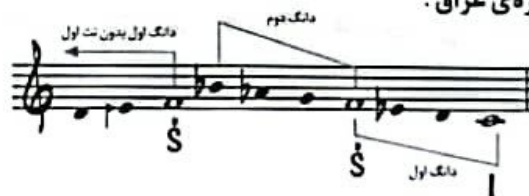

• از مشخصات افشاری متغیر بودن فاصله‌ی پنجم شور (Re, Re#) است که یک فاصله‌ی دوم بزرگ یا نیم بزرگ، بالاتر از شاهد افشاری است. توجه کنید که این فاصله در دستگاه شور و آواز دشتی نیز متغیر است که شرح آن‌ها در جای خود آمده است. لازم به تذکر است که نت Re در دانگ دوم متغیر نیست و فقط در برگشت به طرف دانگ اول متغیر (Re#) می‌شود.

نت‌های متغیر در موسیقی دستگاهی عمدتاً در بالارونده زیاد و در حرکت پایین رونده کم می‌شوند.

• گوشه‌ی عراق مقامی کاملاً متفاوت از مقام افشاری دارد و اوج آواز افشاری محسوب می‌شود. تغییر فواصل و دور شدن نت شاهد از شاهد افشاری علت این تفاوت است. نت Mi در عراق، در حالت بالارونده، کرن و در حالت پایین رونده، بمل است و نت La نیز به صورت بمل اجرا می‌شود. دانگ اول به صورت بالارونده از نت Re به طرف شاهد (Fa) با به کارگیری Mi حرکت می‌کند و از طریق Mi به صورت پایین رونده به طرف Do باز می‌گردد. دانگ دوم نیز به صورت پایین رونده به سوی شاهد است.

• گستره‌ی عراق:

پیش درآمد افشاری

♩ = 92 درآمد

The musical score consists of ten staves of music in 4/4 time, with a tempo of 92 beats per minute. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various rhythmic patterns and ornaments:

- Staff 1:** Features a series of eighth notes with a trill (T) and a fermata. A circled 'X' is placed above the first note.
- Staff 2:** Contains a half note followed by a quarter note, with a trill (tr) and a fermata above the quarter note.
- Staff 3:** Shows a triplet of eighth notes (marked with a '3' and a hat) and a quarter note with a fermata.
- Staff 4:** Includes a quarter note with a trill (tr), a quarter note with a fermata, and a quarter note with a trill (tr).
- Staff 5:** Features a quarter note with a trill (tr), a quarter note with a fermata, and a quarter note with a trill (tr).
- Staff 6:** Contains a quarter note with a trill (tr), a quarter note with a fermata, and a quarter note with a trill (tr).
- Staff 7:** Shows a quarter note with a trill (tr), a quarter note with a fermata, and a quarter note with a trill (tr).
- Staff 8:** Includes a quarter note with a trill (tr), a quarter note with a fermata, and a quarter note with a trill (tr).
- Staff 9:** Features a quarter note with a trill (tr), a quarter note with a fermata, and a quarter note with a trill (tr).
- Staff 10:** Contains a quarter note with a trill (tr), a quarter note with a fermata, and a quarter note with a trill (tr).

Musical notation in F major, 4/4 time, consisting of ten staves. The notation includes various musical symbols such as accents (^), trills (tr), slurs, and dynamic markings (p). Persian annotations are present: "دهاب" above the fourth staff, "فرود" above the fifth staff, and "فرود به شور" above the sixth staff. The music features a mix of eighth and quarter notes, with some measures containing rests or specific articulation marks like "U" and "V".

• در آمد

فرود به شور

• در این درس از دانگ اول شور (خارا) برای رسیدن به ایست استفاده شده است.

چهار مضراب

$\text{♩} = 112$

عراق

فرود به افشاری

فرود به شور

برای سه‌تار
چهار مضراب

$\text{♩} = 112$

عراق

فرود به افشاری

فرود به شور

• عراق

کرشمه‌ی عراق

حزین

• در این درس آهنگ گوشه‌ی عراق بر اساس وزن کرشمه تنظیم شده است.

• عراق از گوشه‌هایی است که منسوب به یک محل است.
• حزین، انگاره‌ی محدود با ریتم‌های قرینه است که در این جا از آن برای فرود استفاده شده است.

• رنگ اول

$\text{♩} = 88$ در آمد
 3 1 2 1 2

3 2 1 2 1 2
 3 2 1 2 1 2
 3 2 1 2 1 2
 3 2 1 2 1 2
 3 2 1 2 1 2
 3 2 1 2 1 2
 3 2 1 2 1 2
 3 2 1 2 1 2
 3 2 1 2 1 2

• رنگ دوم

$\text{♩} = 88$ درآمد

The musical score consists of ten staves of music in 6/8 time, written in a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The tempo is marked as quarter note = 88. The score includes various musical notations and performance instructions:

- Staff 1:** Starts with a treble clef and a common time signature. It features eighth and sixteenth notes with accents (v) and fingerings (2, 2, 1).
- Staff 2:** Continues the melodic line with accents (v) and fingerings (2, 2, 3, v).
- Staff 3:** Shows a more rhythmic pattern with accents (v) and a fingering (1).
- Staff 4:** Features a section labeled 'قرایی' (Qarāyi) with an 'U' marking above a note.
- Staff 5:** Continues the melodic development.
- Staff 6:** Includes a triplet of eighth notes and a fingering (3).
- Staff 7:** Shows a melodic phrase with a fingering (1) at the end.
- Staff 8:** Features a section labeled 'رهاب' (Rahab) with a trill (tr) and an accent (^) over a note.
- Staff 9:** Continues with a trill (tr) and an accent (^) over a note.
- Staff 10:** Ends with a trill (tr) and fingerings (2, 1).

فرد

1 2 3 3

⊗ tr

↑ ⊗

آواز دشتی

• گستره‌ی اوج:

• کوک آواز دشتی:

• آواز دشتی از وابستگی دستگاه شور است. شاهد آن (Re) فاصله‌ی پنجم درست، بالاتر از Sol (ایست و شاهد شور)، و ایست آن همان ایست شور (Sol) است. نت Re همان طور که در شور و افشاری متغیر بود، در دشتی نیز متغیر است. آواز دشتی دارای دو دانگ است که گردش آهنگ در آن‌ها ویژگی خاص دارد. در حرکت بالا رونده ملودی از فاصله‌ی سوم دانگ اول شروع می‌شود و در دانگ دوم به گردش درمی‌آید و در حالت پایین رونده، دانگ اول نیز به طور کامل اجرا می‌شود تا به ایست شور ختم شود.

• گستره‌ی آواز دشتی:

• نت متغیر (Re, Rep) در دشتی، حالتی میانی بین دو دانگ ایجاد می‌کند. آهنگ، بین فاصله‌ی سوم دانگ اول و نت شاهد تغییر می‌کند و به چرخش درمی‌آید و به صورت موقت روی فاصله‌ی سوم دانگ اول می‌ایستد و در نهایت روی ایست شور خاتمه می‌یابد.

• اوج از گوشه‌های مهم دشتی است. شاهد آن (Re) اکتاو، و ایست آن یک فاصله‌ی پنجم درست، بالاتر نسبت به ایست شور است. در واقع ایست اوج روی شاهد دشتی بنا می‌شود. آهنگ اصلی اوج در یک دانگ دور می‌زند که این دانگ همان دانگ اول شور، در اکتاو بالا با گردش ملودی خاص است. ضمناً اگر دانگ دوم را نیز به آن اضافه کنیم، در واقع از طریق گوشه‌ی اوج به دستگاه شور خواهیم رفت که در این حرکت به صورت بالا رونده، نت لا، کرن و در حرکت پایین رونده برای فرود، بمل اجرا می‌شود. نت Mi نیز در حالت بالا رونده، کرن و در حالت پایین رونده، بمل است.

پیش درآمد دشتی

درآمد 88

The musical score consists of ten staves of music in 3/4 time, written in a key with two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various musical symbols and techniques:

- Staff 1:** Starts with a treble clef, a key signature of two flats, and a 3/4 time signature. It begins with a repeat sign. The melody features a half note followed by a quarter note, then a quarter note with an accent (^) and a trill (T). The piece ends with a double bar line.
- Staff 2:** Continues the melody with a quarter note, a quarter note with an accent (^), and a quarter note with a trill (T). It includes a triplet of eighth notes and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.
- Staff 3:** Features a quarter note with an accent (^), a quarter note with a trill (T), and a quarter note with an accent (^). It includes a quarter note with a trill (T) and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.
- Staff 4:** Continues with a quarter note with an accent (^), a quarter note with a trill (T), and a quarter note with an accent (^). It includes a quarter note with a trill (T) and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.
- Staff 5:** Features a quarter note with an accent (^), a quarter note with a trill (T), and a quarter note with an accent (^). It includes a quarter note with a trill (T) and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.
- Staff 6:** Continues with a quarter note with an accent (^), a quarter note with a trill (T), and a quarter note with an accent (^). It includes a quarter note with a trill (T) and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.
- Staff 7:** Features a quarter note with an accent (^), a quarter note with a trill (T), and a quarter note with an accent (^). It includes a quarter note with a trill (T) and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.
- Staff 8:** Continues with a quarter note with an accent (^), a quarter note with a trill (T), and a quarter note with an accent (^). It includes a quarter note with a trill (T) and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.
- Staff 9:** Features a quarter note with an accent (^), a quarter note with a trill (T), and a quarter note with an accent (^). It includes a quarter note with a trill (T) and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.
- Staff 10:** Continues with a quarter note with an accent (^), a quarter note with a trill (T), and a quarter note with an accent (^). It includes a quarter note with a trill (T) and a quarter note with an accent (^). The piece ends with a double bar line.

The musical score consists of five staves of music in a 2/4 time signature. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, rests, and dynamic markings. Performance instructions include accents (^), slurs (v), and a double bar line with repeat dots. The word "فرود" (Feroodeh) is written above the first staff. The word "فرود به شور" (Feroodeh be شور) is written below the first staff. The word "فرود" is also written above the second staff. The word "فرود" is written above the third staff. The word "فرود" is written above the fourth staff. The word "فرود" is written above the fifth staff. The word "فرود" is written above the sixth staff.

• برای پر کردن سکوت‌ها می‌توان از ضربه زدن به سیم بم استفاده کرد.

درآمد

The image shows a musical score for a piece titled "درآمد" (Introduction). The score is written on four staves, each in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The first staff begins with a circled cross symbol (⊗) above the first measure. The music consists of a series of eighth and sixteenth notes, with various articulation marks such as accents (^), slurs, and dynamic markings (p, f). The second staff has an accent (^) above the final measure. The third staff has an accent (^) above the final measure. The fourth staff has an accent (^) above the final measure. The piece concludes with a double bar line.

• الگوی مضراب شاپه های این قطعه برای تار و سه تار یکی است. در اجرا با تار، مضراب را به سیم های هنگام و بم به گونه ای بنوازید که صدای Fa بیشتر به گوش برسد.

• ضربی گیلکی

♩ = 40

The musical score consists of eight staves of music in 6/8 time, with a tempo marking of ♩ = 40. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The melody is written on a single treble clef staff. Various ornaments are indicated by 'V' (vibrato), '⊗' (trill), and '∧' (accents). Fingerings are marked with numbers 1, 2, and 3. The score includes a double bar line with a repeat sign and a first ending bracket. The text 'اشاره به شور' (reference to شور) is written above the fourth staff, and 'فروید' (Froide) is written above the fifth staff.

• گیلکی از گوشه هایی است که منسوب به یک محل است. گوشه ی گیلکی در محدوده ی درآمد دشتی با آهنگی خاص اجرا می شود. در این جا قطعه ی ضربی بر اساس گوشه ی گیلکی ساخته شده است.

• اوج

اشاره به شور

فروود

♩ = 96 در آمد

The musical score consists of ten staves of music in 6/8 time, marked with a tempo of ♩ = 96. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various rhythmic patterns such as eighth and sixteenth notes, rests, and triplets. Fingerings are indicated by numbers 1, 2, and 3. There are also some special markings like a circled cross (⊗) and a circled cross with a dot (⊗•). The score is written in a single system across ten staves.

فرود

2 1 1 1

2 1 3 1

دستگاه سه‌گانه

• نت Mi در سر کلید دستگاه سه‌گانه به‌طور متداول Mil نوشته می‌شود که در این کتاب به علت استفاده‌ی کامل از دو دانگ و کوک ویژه - بجز در گوشه‌ی بسته‌نگار و رنگ سه‌گانه - Mil به جای Mi سر کلید آورده شده است.

• مخالف از گوشه‌های مهم دستگاه سه‌گانه است و همان‌طور که در توصیف گوشه‌ی شکسته‌ی آواز بیات ترک و عراق آواز افشاری بیان شد، به علت تغییر فواصل، شاهد، ایست و دور شدن نت شاهد از درآمد، مقامی کاملاً متفاوت از مقام درآمد می‌یابد. هر قدر درآمد سه‌گانه حالتی آرام و نجواگونه دارد، گوشه‌ی مخالف حالتی مخالف‌خوان دارد و فغان و فریاد در آن نهفته است. شاهد گوشه‌ی مخالف (Fa) یک ششم نیم‌بزرگ، بالاتر از شاهد درآمد (Laf) است. مخالف دارای دو دانگ است که نت شاهد در میان آن‌ها قرار دارد. ایست مخالف (Ref) فاصله‌ی چهارم درست، بالاتر از شاهد درآمد است و نت Laf نیز به Laf تغییر می‌یابد.

• گستره‌ی مخالف:

• کوک دستگاه سه‌گانه:

• سه‌گانه یکی از هفت دستگاه اصلی موسیقی دستگاهی است. درآمد سه‌گانه شامل دو دانگ است که نت شاهد در وسط آن‌ها قرار دارد. پرده‌بندی سه‌گانه ادامه‌ی پرده‌بندی شور است با شاهد و ایست و گردش آهنگ متفاوت. در بررسی دانگ‌های سه‌گانه این‌طور به نظر می‌آید که به علت کوک متداول سیم چهارم سه‌تار و سیم ششم تار (Fa)، امکان استفاده از نت اول دانگ اول (Mil) وجود ندارد. بنابراین نوازنده به ناچار انگاره‌ی معرف سه‌گانه را در اکتا و بالا، که امکان استفاده از Mil را دارد، می‌نوازد.

• کوک متداول:

• کوک ویژه با استفاده‌ی کامل از دو دانگ سه‌گانه:

• بهترین نمونه‌ی استفاده از انگاره‌ی معرف سه‌گانه در ردیف، رنگ دلگشا است که براساس این انگاره شکل گرفته است:

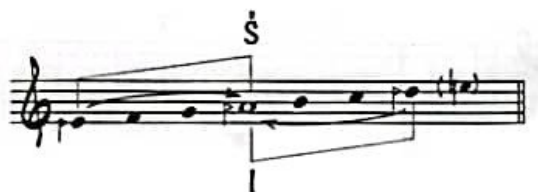

• همین‌طور قطعه‌ی سامانی از استاد ابوالحسن صبا:

• شاهد و ایست در سه‌گانه Laf است.

• گستره‌ی درآمد سه‌گانه:

● پیش در آمد سه گاه

♩ = 54 درآمد

The musical score consists of ten staves of music in 2/4 time, with a tempo of 54 beats per minute. The key signature has one flat (B-flat). The score includes various musical notations such as notes, rests, and ornaments. Above the notes, there are Persian vocal syllables: 'T', 'U', 'V', and 'Z'. Some notes are marked with a circled cross (⊗) and a trill symbol (tr). A 'Zajl' (ornament) is indicated above a note in the fifth staff. The score features first and second endings, marked with '1' and '2' above the staff lines. The piece concludes with a final cadence marked with a double bar line and repeat dots.

This musical score consists of ten staves of music, likely for a vocal line. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings. The score is divided into two main sections, each with a first and second ending. The first ending is marked with a '1' and the second ending with a '2'. The music features a variety of note values, including quarter, eighth, and sixteenth notes, as well as rests. There are also some special markings like 'tr' (trill) and 'mf' (mezzo-forte). The overall style is that of a classical or romantic-era vocal score.

1 T

2 ^

^ V ^

^ ^

U ^

^ U T U *mf*

U T U *tr* U T ^ T

^ T V ^ T ^

U T V U T V ^

^ T V ^ 1 ^ T V 2 ^ T V

U ^ T V ^ U T V

- از ترکیب $\begin{matrix} \text{v} \\ \text{v} \end{matrix}$ در این درس برای نمایاندن مضراب شلال استفاده شده است.
- برای پر کردن سکوت‌ها از ضربه زدن به سیم بم استفاده کنید.
- به علامت‌های سر کلید و تغییرات عرضی آن در قسمت‌های مویه و مخالف توجه کنید.

The musical score is written in F major (one flat) and 2/4 time. It consists of five staves. The first four staves show a sequence of chords and melodic lines with various fingering and articulation marks. The fifth staff shows a final chord with an accent mark. The key signature has one flat (Bb) and the time signature is 2/4.

• علامت‌های انگشت گذاری در بالای نت‌ها مربوط به تار و در پایین نت‌ها مربوط به سه‌تار است.

چهار مضراب

درآمد $\text{♩} = 116$

• هنگام اجرای سطر هشتم با تار، میزان دوم، ضرب دوم با مضراب V نواخته شود.

مخالف

فرد

• بسته نگار

The musical score is written in treble clef with a key signature of one flat (F major) and a 2/4 time signature. It consists of four staves of music. The first three staves show a melodic line with various ornaments and fingerings. The fourth staff shows the same melodic line with a circled 'X' and an 'U' above it, indicating a specific performance instruction.

- در این جا بسته نگار در محدوده ی درآمد سه گاه آورده شده است.
- هنگام اجرا با تار، با انگشت گذاری دلخواه نواخته شود.
- به علامت های سر کلید توجه شود.

The musical score consists of six staves of music, all in treble clef and a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The first five staves contain a continuous melodic line with various rhythmic values and articulation marks. The first staff has four 'v' marks above notes. The second and third staves have several comma marks above notes. The fourth and fifth staves feature triplet markings (the number '3') under groups of notes. The sixth staff concludes the piece with a final note marked with a 'u' and a double bar line.

• رنگ

♩ = 96 درآمد

The musical score consists of ten staves of music in 6/8 time, with a tempo of 96 beats per minute. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various rhythmic values, accidentals, and performance markings. The first staff begins with a treble clef and a 6/8 time signature. The music is marked with 'V' (Vibrato) and 'U' (Uppercut) throughout. The second staff has a 'p' (piano) marking. The third staff has a '2' marking. The fourth staff has a '3' marking. The fifth staff has a 'p' marking. The sixth staff has a 'p' marking. The seventh staff has a 'p' marking. The eighth staff has a 'p' marking. The ninth staff has a 'p' marking. The tenth staff has a 'p' marking. The score concludes with a double bar line and a 'p' marking.

The image displays a musical score for a piece in 2/4 time, consisting of six staves of music. The key signature is one flat (B-flat). The notation includes various rhythmic values, accidentals, and performance markings. The first two staves feature a melodic line with accents (^) and dynamic markings (p, p_{mf}). The third staff continues the melodic line with similar markings. The fourth staff introduces a new melodic line with accents (^) and dynamic markings (p, p_{mf}), and includes the Arabic word "فرد" (Fard) above a measure. The fifth staff continues the melodic line with accents (^) and dynamic markings (p, p_{mf}). The sixth staff features a complex rhythmic pattern with accents (^) and dynamic markings (p, p_{mf}), and includes the Arabic word "U" above a measure. The score concludes with a double bar line.

دستگاه چهار گاه

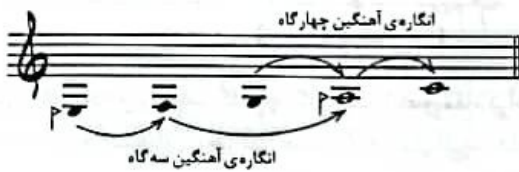
• دستگاه چهار گاه یکی از هفت دستگاه اصلی موسیقی دستگاهی ایران است. در قدیم این دستگاه در ادامه ی پرده بندی شور و سه گاه قرار می گرفته است، با این تفاوت که فواصل میانی دانگ های آن تغییر می کرده است (Si به Si^۱ و Mi به Mi^۱ تبدیل می شده است). ناگفته نماند که این فواصل بیش از یک قرن است که به تدریج در موسیقی دستگاهی دگرگون شده اند، به طوری که در حال حاضر Si^۱ به Mi^۱ جای گزین فواصل قبلی شده اند و به درست یا غلط، چهار گاه با این فواصل در حافظه ی فرهنگی و تاریخی مردم ایران جا افتاده است. در ضمن ناگفته نماند که با فواصل قدیم، وابستگی و همسایگی چهار گاه با سه گاه بیشتر و منطقی تر از فواصل فعلی جلوه می کند؛ اما به علت پاک شدن چهار گاه قدیم از ذهن و حافظه ی جامعه، دسترسی به اجرا و حالت های درست آن غیر ممکن است و یادآوری آن در بخش نظری نیز تا حدودی ممکن است. زیرا در آرشوهای قدیمی - که آثاری از صد سال پیش در آن ها ضبط شده است - اثری از فواصل چهار گاه قدیم دیده نمی شود. همین طور در تمام ردیف نیز اثری از آن نیست و نیز نمی توان با همان روند ملودی که در فواصل جدید چهار گاه - حتی در ردیف - شکل گرفته، چهار گاه قدیم را اجرا کرد؛ چون روند ملودی مطیع فواصل تشکیل دهنده ی هر گوشه یا مقام است و اگر فواصل تغییر کنند، شکل گیری ملودی ها نیز متفاوت خواهد بود. به علاوه نامانوس بودن اجرای ملودی های چهار گاه جدید با فواصل قدیم نیز نمی تواند به علت فراموش شدن آن فواصل باشد، چون همان فواصل در گوشه ها و دستگاه های دیگر موجودند و گوش با آن ها مانوس است. پس علت اصلی در واقع همان تناسب روند ملودی با فواصل است.

درواقع این طور به نظر می رسد که در تدوین ردیف ها، مقام چهار گاه به عنوان مقامی مستقل طرح شده، بدون آن که برای گسترش آن به عنوان دستگاه، طرح جداگانه ای ریخته شده باشد. یا اصولاً سه گاه و چهار گاه یک مقام گسترده با نام دیگری بوده که در طرح موسیقی دستگاهی، به دو دستگاه تبدیل شده است و گذر زمان، نیاز اختلاف فواصل در آن ها را به وجود آورده و برای مستقل تر شدن مقام چهار گاه، به تدریج فواصل آن از سه گاه دور شده تا چهار گاه فعلی به وجود آمده است. به هر صورت این موضوع به تحقیق و بررسی های وسیع و دقیق تری نیاز دارد.

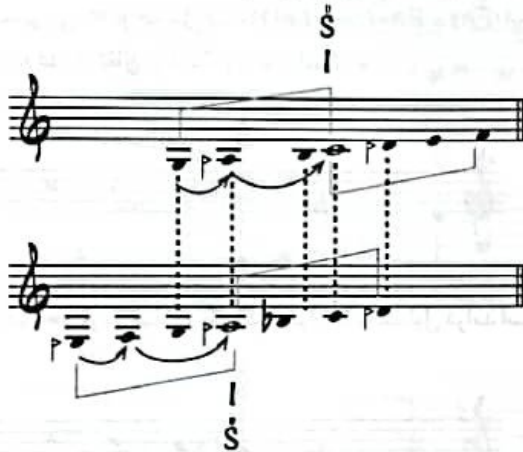
• نت شاهد و ایست در چهار گاه یکی است.

• دستگاه چهار گاه نیز مانند سه گاه، انگاره ی آهنگین خاصی به صورت یک فاصله ی پیوسته و یک فاصله ی پرش دار دارد.

• انگاره های آهنگین سه گاه و چهار گاه:

• مقایسه ی دانگ های چهار گاه و سه گاه:

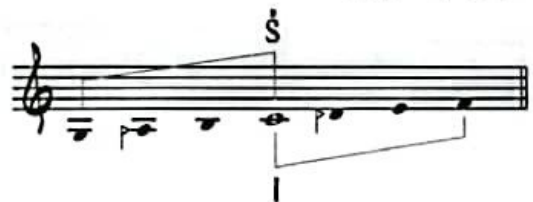
• زابل از گوشه های وابسته به درآمد است که در دانگ دوم اجرا می شود و شاهد آن (Mi) فاصله ی سوم بزرگ، بالاتر از نت شاهد، و ایست آن همان ایست درآمد (Do) است.

• گستره ی زابل:

• مویه از گوشه های دیگر چهار گاه است که دانگ آن از فاصله ی دوم چهار گاه (Re^۱) تشکیل شده و نت شاهد آن (Fa) فاصله ی چهارم درست، بالاتر از درآمد، و ایست آن (Re^۱) فاصله ی دوم درآمد است. مویه حالتی از درآمد چهار گاه است که ایست آن روی فاصله ی چهارم

• گستره ی درآمد چهار گاه:

• گستره‌ی مخالف:

• گوشه‌ی منصوری، انتقال دو دانگ در آمد به اکتاو بالا، با چرخش و حرکت آهنگ ویژه‌ی آن است. شاهد و ایست منصوری (Do) یک اکتاو بالاتر از شاهد درآمد است.

• گستره‌ی منصوری:

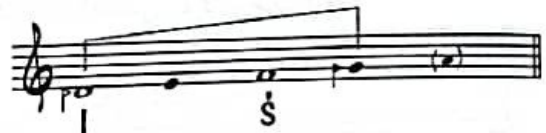

• کوک دستگاه چهارگاه:

درست، بالاتر از ایست و شاهد درآمد (Do) قرار دارد اختلاف مویه و درآمد در این است که شاهد و ایست درآمد یکی است، اما در مویه متفاوت است.

• گستره‌ی مویه:

• حصار از گوشه‌های مهم دستگاه چهارگاه است. انتقال مقام درآمد به فاصله‌ی پنجم درست بالاتر، ویژگی آهنگ‌های حصار است. شاهد و ایست، همانند درآمد، در حصار نیز یکی است که در میان دو دانگ قرار دارد. نسبت فواصل در دو دانگ حصار مانند نسبت فواصل در درآمد است. تغییراتی که در فواصل نت‌ها (Mi# به Mi و Fa# به Fa) ایجاد می‌شود به علت انتقال به فاصله‌ی پنجم است.

حصار:

• دانگ دوم حصار با اختلاف یک اکتاو، برابر با دانگ اول درآمد است.

درآمد:

• انگاره‌ی آهنگین در حصار، مانند درآمد ولی در فاصله‌ی پنجم بالاتر، در شروع یا خاتمه‌ی حصار نواخته می‌شود.

• شاهد گوشه‌ی مخالف (Laf) ششم نیم‌بزرگ، بالاتر نسبت به درآمد، و ایست آن (Fa) فاصله‌ی چهارم درست، بالاتر از درآمد است. ضمناً اگر نت‌های Mi و Si را با فواصل سه‌گاه، یعنی Mi# و Si# فرض کنیم، حالت اعتدال (قرینگی) در دانگ بیشتر می‌شود. نوازندگان قدیم فاصله‌ای را بین کُرُن و بکار انتخاب می‌کردند که به تدریج این فواصل به بکار تبدیل شده و گوش به آن‌ها عادت کرده است.

• زایل از گوشه هایی است که نام یک محل بر آن گذاشته شده است.

• در این درس، وصل نت های زینت در جمله های مختلف با مضرب های مشخصی ارائه شده است. در عین حال هنرآموز می تواند آن ها را با احساس خود به شکل مناسب تغییر دهد.

• به طور متداول برای اجرای فواصل بزرگ تر از یک پرده می توان از انگشت سوم به جای دوم و از انگشت چهارم به جای سوم استفاده کرد. در دستگاه چهارگاه می توانیم فاصله ی Si تا La و Mi تا Re را با انگشت اول و سوم و فاصله ی Mi تا Re روی سیم زرد را با انگشت دوم و چهارم اجرا کنیم.

U ,

U ,

^ ,

^ ,

^ ,

^ ,

^ ,

• نمونه‌ی مضراب برای تار:

• نمونه‌ی مضراب برای سه‌تار:

چهار مضراب

درآمد $\text{♩} = 112$

The musical score is written in 6/16 time and consists of ten staves. It includes various rhythmic patterns and performance markings. Key markings include:

- Staff 1:** Starts with a 6/16 time signature. Includes markings like $\hat{V}$, V , and $\hat{V}$.
- Staff 2:** Includes a marking '2' below the staff.
- Staff 3:** Includes a marking '2' above the staff and 'Zail' (زایل) above the staff.
- Staff 4:** Includes a marking '3' below the staff.
- Staff 5:** Includes a marking '3' below the staff.
- Staff 6:** Includes a marking '2' above the staff and 'Mokhalaf' (مخالف) above the staff.
- Staff 7:** Includes markings '1', '2', '1', '1', and '2' below the staff.
- Staff 8:** Includes a marking 'فروود' (Ferood) above the staff.
- Staff 9:** Includes markings '3' and '3' below the staff.
- Staff 10:** Ends with a marking '2' above the staff and a final note.

• دقت کنید که به جای دسته بندی سه تایی، در این درس بر اساس گردش ملودی از دسته بندی های دیگر مانند دوتایی و چهار تایی نیز استفاده شده است.

• زابل و مویه

The image shows three staves of musical notation in a single system. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a common time signature (C). The melody consists of eighth and sixteenth notes, with some notes beamed together. Above the staff, there are several slurs and accents, along with the letters 'V' and 'U'. A '2' is written below a pair of notes, and a '3' is written below a triplet of notes. The second staff continues the melody with similar rhythmic patterns and slurs. The third staff starts with the word 'فروود' (Fruud) written above the first few notes. It continues the melody, ending with a '3' under a triplet and a 'U' above the final note. The system concludes with a double bar line.

• مویه از گوشه هایی است که نام آن توصیفی است.

• ضربی حصار

• نام حصار، به نقل از استاد برومند، توصیف حالت نواختن آن روی ساز ویبا خواندن آن در آواز است که حالتی بسته و چرخشی به دور خود دارد و در واقع آهنگی است محصور در حصار.

• ضربی حصار، قطعه‌ای است که براساس گوشه‌ی حصار ساخته شده است.

• کرشمه‌ی حصار

The musical score is written on seven staves in 12/8 time, with a key signature of one sharp (F#). The melody is characterized by frequent grace notes (accents) and fingerings (1, 2, 3). The piece includes a first ending (marked '1') and a second ending (marked '2') with a 'فرود' (ritardando) marking above it. The score concludes with a final cadence.

• در این درس آهنگ گوشه‌ی حصار بر اساس وزن کرشمه تنظیم شده است.

● مخالف

The image shows four staves of musical notation. Each staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 3/4 time signature. The notation consists of rhythmic patterns using eighth and sixteenth notes, often beamed together. The first staff has a '1' under a rest and a '2' under another. The second, third, and fourth staves each have a 'U' above the final note. The fourth staff ends with a double bar line and a '3' below the final note.

● برای اجرای تکیه‌ها در حرکت از انگشت سوم استفاده کنید.

• کرشمه‌ی حزینِ مخالف

The image shows a musical score for a piece titled "Korshma-ye Hazineh-e Makhalef". The score is written on five staves in a single system. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a time signature of 12/8. The melody consists of eighth and sixteenth notes, with some notes beamed together. There are several fermatas over notes in the first and fourth staves. The second staff has a fermata over a note. The third staff has a fermata over a note. The fourth staff has a fermata over a note and the word "فروید" (Freud) written above it. The fifth staff ends with a double bar line. The notes are mostly quarter and eighth notes, with some sixteenth notes. There are some circles under some notes, possibly indicating fingerings or breath marks.

• در این درس حرکت آهنگ گوشه‌ی حزین براساس وزن کرشمه تنظیم شده است.

• رنگ

♩ = 92 درآمد

The musical score consists of ten staves of music in 8/8 time. The first four staves are marked with a 'V' above the staff and contain complex rhythmic patterns with triplets and sixteenth notes. The fifth staff is marked 'زابل' and contains a sequence of notes with a circled 'X' above the staff. The sixth staff is marked 'مخالف' and contains notes with upward-pointing arrows above them. The seventh and eighth staves contain notes with upward-pointing arrows above them. The ninth and tenth staves are marked 'فرد' and contain notes with upward-pointing arrows above them. Various fingerings (1, 2, 3) and accents are indicated throughout the score.

دستگاه ماهور

• انگاره‌ی آهنگین دلکش :

• نت Mi در گوشه‌ی دلکش به صورت متغیر اجرا می‌شود. در گردش ملودی، نت Mi در دانگ اول شور (درآمد خارا) به صورت کرن است. هنگام ایست روی Fa، به نت Mi نیز اشاره می‌شود.

• گوشه‌ی فیلی حرکتی پاسازگونه از نت ایست (Do) به طرف نت شاهد (Sol) دارد.

• شاهد گوشه‌ی فیلی فاصله‌ی پنجم درست، بالاتر از درآمد، و ایست آن همان ایست و شاهد درآمد است.

• گستره‌ی فیلی:

• شکسته گوشه‌ای است با دو دانگ که شاهد آن (Sol) پنجم درست، بالاتر از درآمد، و ایست آن Mi^۲ است، ولی در صورت برگشت به ماهور، ایست آن منطبق بر ایست و شاهد ماهور خواهد بود. نت‌های تغییر یافته، Mi^۲ و Si^۲ است.

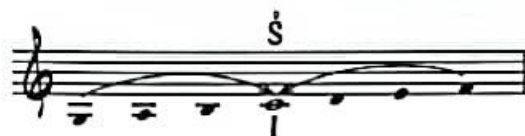
• گوشه‌ی عراق دارای دو دانگ است که دانگ اول آن برابر با دانگ اول ماهور، در اکتاو بالا و دانگ دوم آن برابر با دانگ دوم آواز اصفهان است. شاهد گوشه‌ی عراق (Do) یک اکتاو بالاتر و ایست آن (Sol) پنجم درست، بالاتر از درآمد ماهور است. نت Si در حالت پایین‌رونده و به طرف نت ایست به صورت متغیر (Si^۲) اجرا می‌شود.

• گستره‌ی عراق:

• درآمد ماهور با دو دانگ همسان شکل گرفته که نت مشترک دو دانگ به عنوان ایست و شاهد آن محسوب می‌شود.

دانگ اول به صورت بالارونده و دانگ دوم به صورت پایین‌رونده به سمت نت شاهد و ایست حرکت می‌کنند.

• دستگاه ماهور به علت حالت و ملودی روانی که دارد اغلب به صورت موسیقی شاد در جشن‌ها و اعیاد نواخته می‌شود. این دستگاه دارای گوشه‌های متنوعی است که با مقام‌های کاملاً متفاوت در سه بخش بم، میانی و زیر اجرا می‌شود. ناگفته نماند تمام گوشه‌ها به وسیله‌ی فرود به درآمد رجعت می‌کنند.

• داد گوشه‌ای است که آهنگ مرکزی آن بیشتر در دانگ دوم ماهور با شاهد و ایست متفاوت اجرا می‌شود.

داد از دو دانگ قرینه تشکیل شده که نت‌های شاهد و ایست آن (Re) فاصله‌ی دوم بزرگ، بالاتر نسبت به شاهد درآمد (Do) قرار می‌گیرد.

• گستره‌ی داد:

• مجلس افروز انگاره‌ی ریتمیکی است که Fa شاهد و Re ایست آن محسوب می‌شود.

حرکت آهنگ خاص مجلس افروز را می‌توان در گوشه‌های ماهور صغیر، آذربایجانی و حصار ماهور نیز دید. پس مجلس افروز را بیشتر باید به عنوان انگاره‌ی ریتمیک در ردیف در نظر گرفت.

وزن مجلس افروز در ردیف ماهور **te te [tan]** و در ردیف شور **te te [tan] [tan]** است. [هجاهای داخل کادر، با تاکید بیشتری نواخته می‌شوند].

• با قرار گرفتن دو دانگ شور در ماهور و با حرکت آهنگ خاص و ایست متفاوت، حالت گوشه‌ی دلکش ایجاد می‌شود.

شاهد دلکش (Sol) پنجم درست، بالاتر و ایست آن (Fa) چهارم درست، بالاتر از ایست درآمد (Do) است.

• راک از گوشه‌های مفصل و مهم دستگاه ماهور است که در چند بخش با حرکت‌های آهنگین ویژه‌ی خود در دانگ‌های آواز اصفهان نواخته می‌شود و مرتباً با فرود به ماهور، حالت رفت و برگشت ایجاد می‌کند. شاهد و ایست راک (Do) یک اکتاو بالاتر از شاهد و ایست درآمد است.

ناگفته نماند که انگاره‌ی آهنگین راک مانند چهارگاه است، با این تفاوت که این انگاره در چهارگاه با فواصل چهارگاه و در راک با فواصل اصفهان ادامه می‌یابد.

• انگاره‌ی مشترک راک و چهارگاه:

• ضربی یک رنگ قدیمی در دستگاه ماهور با ریتم ۷ تایی به صورت 2 + 2 + 3 است.

غالباً این قطعه را به صورت ساده شده‌ی دوضربی نیز اجرا می‌کنند.

• کوک دستگاه ماهور:

پیش درآمد ماهور

♩ = 92 درآمد

داد

فروید

فیلی

راک، 2

3

1 2

1 U

3

v U

2 1

صغیر راک و فرود

1 1

v v U

The musical score consists of four staves of music, all in treble clef. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature (C). It features a series of triplets of eighth notes, with various ornaments and markings above the notes, including a 'V' with a caret, a circled 'X', and a lambda symbol. The second staff continues the triplet pattern with lambda symbols above the final notes. The third staff also continues the triplet pattern. The fourth staff concludes the piece with a final triplet and a lambda symbol above the last note.

چهارمضراب

درآمد 112

The musical score is written in 12/16 time and consists of ten staves. It begins with a treble clef and a 12/16 time signature. The first staff contains a triplet of eighth notes followed by a repeat sign and another triplet. The second staff features a sequence of eighth notes with a fermata over the final note, followed by a double bar line with a '2' above it. The third staff continues with eighth notes and a fermata. The fourth staff is marked 'فیللی' and contains eighth notes with a fermata. The fifth staff has a fermata over the final note. The sixth staff is marked 'شکسته' and contains eighth notes with a fermata. The seventh staff continues with eighth notes and a fermata. The eighth staff features a 6/16 time signature change, followed by eighth notes and a fermata. The ninth staff contains eighth notes with a fermata. The tenth staff concludes with eighth notes and a final 12/16 time signature.

فرد

The image shows a handwritten musical score on two staves. The first staff begins with a treble clef and a 12/8 time signature, followed by a repeat sign. It contains four measures of music with time signatures 12/8, 6/8, 12/8, and 6/8. The second staff also begins with a treble clef and a 6/8 time signature, followed by a repeat sign. It contains four measures of music with time signatures 6/8, 12/8, 12/8, and 6/8. There are various musical notations including notes, rests, and dynamic markings like 'v' and 'f'.

● داد

The image shows three staves of musical notation for the 'Dad' scale in 5/4 time. The first staff begins with a 3+2 measure, followed by a series of eighth notes with various ornaments: 'v', 'v', 'v', an upward-pointing arrow, 'U', and a circled cross. The second and third staves continue the melodic line with 'U' ornaments. The notation is in treble clef and 5/4 time.

• چهارمضراب افروز

- در این درس انگاره‌ی آهنگ خاص مجلس افروز به صورت چهارمضراب تنظیم شده است.
- نام مجلس افروز نیز توصیفی است.

• دلکش

The musical score for 'دلکش' is written in F major and consists of five staves of guitar tablature. The first four staves contain complex rhythmic patterns with various fret numbers (1, 2, 3) and technical markings such as 'V' (vibrato), 'U' (unplugged), and 'Λ' (accent). The fifth staff is a simple three-measure ending with fret numbers 1, 2, and 3, and technical markings 'Λ', 'Λ', and 'U'.

چهارمضراب عراق

$\text{♩} = 112$

تمام نت های D0 بم در تار با مضراب راست نواخته شوند.

• حربي

$\text{♩} + \text{♩} + \text{♩} = 50$

The musical score consists of ten staves of music in 7/16 time. The notation is primarily rhythmic, featuring eighth and sixteenth notes. The first staff includes three accents (v) over the first three notes. The second staff contains two triplet markings (3) and a '0' marking. The third staff has a repeat sign (//). The fourth staff also features a repeat sign. The fifth staff includes two triplet markings (3). The sixth staff has a repeat sign. The seventh staff has a repeat sign. The eighth staff has a repeat sign. The ninth staff has a repeat sign. The tenth staff has a repeat sign. The piece concludes with a double bar line and repeat sign.

عراق

The musical score consists of six staves of music in treble clef. The first staff begins with a 2-measure rest, followed by a 1-measure rest, and then a series of eighth notes. The second staff starts with a 3-measure rest, followed by eighth notes. The third staff begins with a flat sign (B-flat), followed by eighth notes and a 2-measure rest. The fourth staff continues with eighth notes. The fifth staff features eighth notes and a 2-measure rest. The sixth staff concludes with eighth notes and a final double bar line.

• در این درس حربی به صورت ۷ تایی، اما با تقسیمات 3 + 2 + 2 تنظیم شده است.

• رنگ

درآمد $\text{♩} = 92$

The first system consists of three staves of music. The top staff is a treble clef with a 7/8 time signature. It features a melodic line with various ornaments (V) and a final up-bow (U). The middle and bottom staves are bass clefs, providing a harmonic accompaniment with triplets and other rhythmic patterns.

The second system consists of one staff of music in a treble clef. It continues the melodic line from the previous system, ending with a first finger (1) marking.

شکسته

The third system consists of one staff of music in a treble clef. It features a melodic line with ornaments (V) and up-bow (U) markings, along with a second finger (2) marking and a wavy line indicating a trill or tremolo.

The fourth system consists of one staff of music in a treble clef. It continues the melodic line with ornaments (V) and up-bow (U) markings, and includes wavy lines for trills or tremolos.

The fifth system consists of one staff of music in a treble clef. It features a melodic line with ornaments (V) and up-bow (U) markings, and includes a wavy line for a trill or tremolo. The system ends with a repeat sign and a triplet of eighth notes.

The sixth system consists of one staff of music in a treble clef. It features a melodic line with ornaments (V) and up-bow (U) markings, and includes a second finger (2) marking and a wavy line for a trill or tremolo.

فروید

The seventh system consists of one staff of music in a treble clef. It features a melodic line with ornaments (V) and up-bow (U) markings, and includes first (1) and second (2) finger markings, as well as a triplet of eighth notes.

The eighth system consists of one staff of music in a treble clef. It features a melodic line with ornaments (V) and up-bow (U) markings, and includes a triplet of eighth notes and a wavy line for a trill or tremolo.

دستگاه همایون

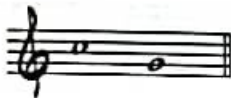
که حالتی توصیفی از به صدا درآمدن زنگوله‌ی شترها در هنگام حرکت است در محدوده‌ی درآمد دستگاه راست پنجگاه نیز اجرا می‌شود.

• گستره‌ی زنگ شتر:

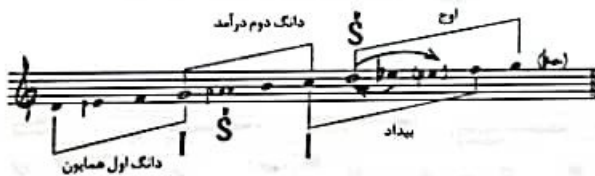
• گوشه‌ی چکاوک در محدوده‌ی دانگ دوم همایون اجرا می‌شود و نت شاهد آن (Do) فاصله‌ی چهارم درست، بالاتر از ایست همایون و ایست آن (La) همان شاهد همایون است.

• گستره‌ی چکاوک:

• بیداد یکی از گوشه‌های مهم دستگاه همایون است که نغمه‌های آن در دانگ دوم این دستگاه شکل می‌گیرد و در ادامه به گوشه‌ی اوج - که دارای فواصل دانگ اول شور در اکتاوا بالا است - نیز اشاره دارد. شاهد و ایست بیداد (Re) فاصله‌ی پنجم، بالاتر از ایست همایون است.

• گستره‌ی بیداد:

• نت Mi هنگام اشاره به اوج، در حالت بالا رونده Mi⁺ و در حالت پایین رونده Mi⁻ است. از نت La فقط در حالت پایین رونده استفاده می‌شود.

• کوک دستگاه همایون:

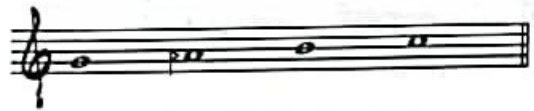

• دستگاه همایون از دستگاه‌هایی است که به علت داشتن فواصل ترکیب شده از دو مقام متفاوت، کاربرد گسترده‌ای پیدا کرده است. این دستگاه دارای بیان عاشقانه، حماسی و مذهبی است. درآمد دستگاه همایون از دو دانگ شور و چهارگاه تشکیل می‌شود.

دانگ اول منطبق بر دانگ اول درآمد شور (خارا) است:

دانگ دوم منطبق بر دانگ اول چهارگاه متداول است:

• گستره‌ی درآمد همایون:

• دستگاه همایون به دو صورت قدیم و جدید اجرا می‌شود. در نوع قدیم آن - که همایون ردیف هم مبتنی بر آن است - نت شاهد La⁺ و نت ایست Sol⁻ است. اما همایون جدید، با همان شاهد، روی نت Fa⁺ ایست می‌کند. ناگفته نماند که با تغییر حرکت ملودی در دستگاه همایون، نت Mi که گزین بوده است، به صورت Mi⁺ اجرا می‌شود.

در همایون جدید در حرکت بالا رونده، نت اول دانگ اول (Re) حذف و ملودی از نت Mi⁺ یا Fa⁺ آغاز می‌شود.

ضمناً در حرکت پایین رونده، نت Mi⁻ به صورت Mi⁺ اجرا می‌شود. در نتیجه به علت استفاده از نت Mi⁺ عملاً روند حرکت ملودی در دانگ شور تغییر می‌کند و نغمه‌ها بیشتر در میان دو دانگ شکل می‌گیرند. برای خاتمه‌ی جمله‌ها، نت Fa⁺ به عنوان ایست و نت Mi⁺ به عنوان محسوس (سانسیبل) عمل می‌کنند. به همین علت همایون جدید و همایون ردیف تفاوت زیادی در حرکت ملودی پیدا می‌کنند که هر دو با حفظ موقعیت خود متداول و مطلوب هستند.

• زنگ شتر انگاره‌ی ریتمیکی است که در محدوده‌ی درآمد همایون اجرا می‌شود. این انگاره که دارای وزن مشخص te [tan] [tan] است، از نت شاهد آغاز می‌شود و به فواصل پرش دار چهارم، پنجم، ششم و هفتم به حالت بالا رونده حرکت می‌کند و هر بار با حرکت پایین رونده به سوی شاهد بازمی‌گردد. شاهد و ایست زنگ شتر نت Sol⁻ است. زنگ شتر

پیش درآمد همایون

درآمد = 58

چکاوک

بیداد

اج

فروید

● در آمد

The musical score consists of four staves of music in treble clef, 2/4 time signature, and D major. The first staff begins with a repeat sign and contains a triplet of eighth notes (F4, G4, A4) marked with a '3' below, followed by eighth notes (B4, C5), quarter notes (D5, E5), and a dotted quarter note (F5) with a fermata. The second staff continues with eighth notes (G4, A4, B4, C5), quarter notes (D5, E5), and a dotted quarter note (F5) with a fermata. The third staff starts with a quarter note (F4) marked with a '2' below, followed by eighth notes (G4, A4, B4, C5), quarter notes (D5, E5), and a dotted quarter note (F5) with a fermata. The fourth staff begins with a triplet of eighth notes (F4, G4, A4) marked with a '3' below, followed by eighth notes (B4, C5), quarter notes (D5, E5), and a dotted quarter note (F5) with a fermata and an accent (^) above.

چهارمضراب

♩. = 112-120

The musical score consists of ten staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 12/16 time signature. The tempo is marked as ♩. = 112-120. The music features a complex rhythmic pattern with various note values, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are several dynamic markings, including accents (v) and accents with a star (v^). There are also some performance instructions like 'U' and '1', '2', '3' which likely refer to fingerings or specific rhythmic patterns. The score includes repeat signs and first/second endings. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

اشاره به بيداد

• در چهارمضرب‌های متداول موسیقی دستگاهی به شیوه‌ی قدیم،
برای ایجاد تحرک در ریتم، غالباً آخر میزان با تاکید بیشتر (اکسان) اجرا
می‌شود.

• رنگ زنگ شتر

The musical score consists of seven staves of music in 12/8 time. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, and rests. Key features include:

- Staff 1:** Starts with a half rest, followed by eighth notes with accents (^) and triplets (3). Fingerings 1, 3, and 2 are indicated.
- Staff 2:** Continues the melodic line with eighth notes and quarter notes.
- Staff 3:** Features a half rest followed by eighth notes, including a triplet (3) and a quarter note with a triplet (3) below it.
- Staff 4:** Contains a half rest, eighth notes, and a triplet (3) with a 'T' above it.
- Staff 5:** Shows a half rest, eighth notes, and a triplet (3) with a 'T' above it.
- Staff 6:** Includes a half rest, eighth notes, and a triplet (3) with a 'T' above it, followed by a quarter note with a '2' below it and a half note with an accent (^).
- Staff 7:** Ends with a half rest and a double bar line.

• این درس بر اساس ملودی زنگ شتر برای فرم رنگ تنظیم شده است.

چکاوک

چکاوک نام پرنده ای خوش آواز است و فاصله ی پرش دار شروع این گوشه نیز تقلیدی از صدای این پرنده است:

● کرشمه‌ی بیداد

بیداد

فرود

رنگ

♩ = 96

The musical score is written on ten staves in a single system. It features a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as ♩ = 96. The score includes various musical notations such as eighth and sixteenth notes, rests, and dynamic markings. Fingerings are indicated by numbers 1, 2, and 3. There are several slurs and repeat signs. The lyrics are written in Persian script above the notes: 'چکاوکی' (Chakāvī) on the fourth staff, 'بیداد' (Bīdād) on the sixth staff, and 'فروید' (Froūd) on the seventh staff. The piece concludes with a double bar line on the tenth staff.

آواز بیات اصفهان

• بیات راجه به اصفهان فرود می‌کند.

• گستره‌ی بیات راجه :

• نسبت فواصل گوشه‌ی اوج مشابه نسبت فواصل دانگ اول همایون (شور) است. شاهد آن (Sol) یک اکتاو بالاتر از ایست همایون و ایست آن Re است. در اوج، La به صورت Lab اجرا می‌شود. نت Mi در حالت بالا رونده Mi⁺ و در حالت پایین رونده Mi⁻ است.

• گستره‌ی اوج :

• کوک آواز اصفهان :

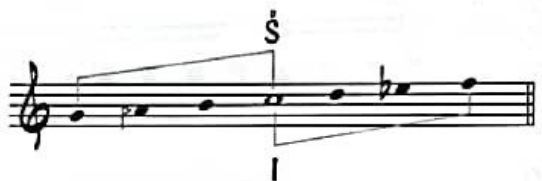

• آواز بیات اصفهان وابسته به دستگاه همایون است و به دو گونه‌ی قدیم و جدید اجرا می‌شود. نت Si⁺ در شکل قدیم آن - که ردیف هم مبتنی بر آن است - به صورت Si⁺ (فاصله‌ای بین Si⁺ و Si⁺) و در شکل جدید به صورت Si⁺ اجرا می‌شود. شاهد در هر دو نوع، نت Do است، اما ایست آن‌ها متفاوت است. به این ترتیب که در اصفهان قدیم، نت La⁺ و در اصفهان جدید، نت Do محل ایست است.

• گستره‌ی اصفهان قدیم :

• گستره‌ی اصفهان جدید :

• دانگ اول اصفهان مشابه دانگ دوم همایون و دانگ دوم آن منطبق بر دانگ اول گام دومینور است. این طور به نظر می‌رسد که به علت انطباق دانگ دوم درآمد اصفهان با گام دومینور، در دانگ اول اصفهان نیز، تحت تاثیر گام مینور، نت Si⁺ به Si⁺ تبدیل شده است. Si⁺ به علت دور شدن از La⁺ و نزدیک شدن به Do، موقعیت محسوس (سانسیبل) پیدا کرده است. به این ترتیب ایست اصفهان جدید به جای La⁺ به نت Do منتقل شده است.

• جامه‌دران در دانگ دوم اصفهان نواخته می‌شود. شاهد آن Mi⁻ و ایست آن Do است.

• گستره‌ی جامه‌دران :

• گوشه‌ی بیات راجه در اصفهان دارای همان موقعیتی است که گوشه‌ی بیداد نسبت به همایون دارد. نغمه‌های آن در دانگ دوم شکل می‌گیرد و در اشاره به اوج از فواصل شور نیز استفاده می‌کند. تفاوت عمده‌ی بیداد و بیات راجه در فرودشان است که بیداد به همایون و

Musical score for three staves in G major, 3/4 time. The first staff contains a melodic line with an accent (^) over the first measure and fingerings 1, 3, 1. The second staff contains a melodic line with slurs and accents (^) over various notes, and a fermata over the final measure. The third staff contains a melodic line with slurs, accents (^), and a first ending bracket with a second ending bracket, ending with a fermata.

• تمام نت های Si $\sharp$ با ویراسیون اجرا شوند.

درآمد

The musical score consists of six staves of music in a single system. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 2/4. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, and rests. Performance instructions include 'Vib.' (Vibrato) and 'U' (Uppercut). Fingerings are indicated by numbers 1, 2, and 3. The piece concludes with a double bar line.

چهار مضراب

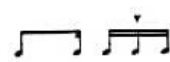
$\text{♩} = 112$

درآمد

فرد

نمونه‌ی مضراب برای سه‌تار:

نمونه‌ی مضراب برای تار:

● جامه دران

A musical score for the piece 'Jameh-e-Daran'. The score is written on seven staves in a single system. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 2/4. The melody is primarily eighth-note based, with some quarter notes and dotted rhythms. The first six staves contain the main melodic line, which ends with a fermata. The seventh staff shows the final two notes of the piece, marked with an accent (^) and a breath mark (u).

• ضربی راجه

The musical score consists of seven staves of music in 2/4 time, written in a key with one flat (B-flat). The notation includes various rhythmic and melodic elements:

- Staff 1: Features a series of eighth and sixteenth notes with accents (^) and slurs. A fermata is placed over a note in the second measure.
- Staff 2: Continues the melodic line with similar rhythmic patterns and accents.
- Staff 3: Includes a triplet of eighth notes (marked with a '3' and a 'V' above) and other rhythmic figures.
- Staff 4: Shows a more complex rhythmic pattern with slurs and accents.
- Staff 5: Contains a repeat sign (double bar line with dots) in the middle, indicating a repeated rhythmic or melodic phrase.
- Staff 6: Further develops the melodic and rhythmic themes.
- Staff 7: Ends with a fermata and a 'rit.' (ritardando) marking, indicated by a dashed line below the staff.

• اوج

The musical score consists of six staves of music in a single system. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 2/4. The notation includes various ornaments such as 'v' (vibrato), 'u' (sustained), and 'A' (accents), as well as fingerings like '3', '2', and '1'. The melody is characterized by eighth and sixteenth notes, often beamed together, and includes some triplet markings. The piece concludes with a double bar line.

♩. = 96

The musical score consists of ten staves of music in 6/8 time, with a tempo marking of ♩. = 96. The key signature has one flat (B-flat). The notation includes various rhythmic values, accidentals, and performance markings such as accents (^), trills (tr), and fingerings (1, 2, 3). The score is divided into sections by repeat signs and first/second endings. Specific sections are labeled with Persian text: 'بیات راجه' (Biat Raje) above the fifth staff and 'ایچ' (Ich) above the seventh staff. The final staff concludes with a trill and a fermata.

دستگاه نوا

• نهفت حالتی فغان گونه دارد و ملودی های آن در رفت و برگشت از نهفت به درآمد شکل می گیرند. جمله های آن چندمرتبه اوج می گیرند و دوباره به درآمد برمی گردند. به این ترتیب در نهفت چندین مرتبه به درآمد اشاره می شود.
نت شاهد آن (Re) پنجم درست، بالاتر از درآمد و ایست آن Sol است.

• گستره ی نهفت :

• انگاره ی آهنگین نهفت :

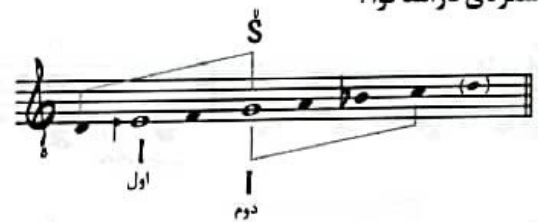
• کوک دستگاه نوا :

• در این کتاب دستگاه نوا، به منظور آسان تر شدن اجرا استثنائاً در نوای Do نوشته شده است.

• دستگاه نوا نیز دارای دو دانگ متفاوت است. دانگ اول آن برابر با دانگ اول شور و دانگ دوم آن برابر با دانگ دوم راست است. نوا حالتی آرام و درونی دارد. به همین علت برای اجرا در مواقع خاصی مناسب است. در قدیم نوا را موسیقی شب می دانسته اند. شاهد نوا Sol و ایست آن Mi² برای فرود موقت و Sol برای ایست نهایی است.

• گستره ی درآمد نوا :

• گردانیه حالتی توصیفی دارد و در واقع ملودی گردانی است که در محدوده ی درآمد اجرا می شود. محدوده ی حرکت ملودی آن بیشتر در دانگ اول است.

• گستره ی گردانیه :

• نیشابورک دارای انگاره ی ملودیک خاصی است که حالت جار زدن یا خبر کردن دارد.

• انگاره ی آهنگین نیشابورک :

شاهد نیشابورک (Si^b) سوم کوچک، بالاتر از شاهد و ایست درآمد (Sol) و ایست آن همان ایست درآمد (Sol) است.

• گستره ی نیشابورک :

پیش در آمد نوا

♩ = 66

The musical score consists of ten staves of music in 2/4 time, with a tempo of 66 beats per minute. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The score includes various musical notations such as treble clefs, time signatures, and dynamic markings. Lyrics are placed above the notes, including 'U', 'V', and 'گردانبه'. There are also numerical markings like '1', '2', and '3' indicating fingerings or measures. The notation includes eighth and sixteenth notes, rests, and slurs. The piece concludes with a final cadence on the tenth staff.

Musical score consisting of eight staves. The notation includes various notes, rests, and ornaments. Above the notes are letters 'U' and 'V', and symbols like a hat (^) and a trill (tr). There are also Persian words 'نهفت' and 'فروود' written above the staves. Fingerings are indicated by numbers 1, 2, 3. A 'rit.' marking is present at the bottom right.

درآمد

The musical score consists of four staves of music in a single system. The key signature has one flat (B-flat), and the time signature is 3/4. The notation includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Above the notes, there are rhythmic markings: 'v' for accents, '^' for breath marks, and 'u' for slurs. The first staff begins with a triplet of eighth notes marked with 'v' and '^'. The second staff features a triplet of eighth notes marked with '^' and 'u'. The third staff continues with eighth notes and rests, marked with '^'. The fourth staff concludes with eighth notes and a triplet of eighth notes marked with '^' and 'u'. The system ends with a double bar line.

The musical score is written in 12/8 time and consists of three staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 12/8 time signature. Above the first measure, the tempo/rhythm marking "3+3+2+2" is written. The melody is composed of eighth and quarter notes, with some notes beamed together. The second staff continues the melody, featuring a triplet of eighth notes marked with a "3" and a "V" above it. The third staff starts with a double bar line and a "2" above it, indicating a change in the rhythmic pattern. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings like "p" and "mf".

چهار مضراب

♩. = 112-120

The musical score consists of ten staves of music in 12/8 time, written in a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, often beamed together. Dynamic markings like accents (^) and accents with staccato (v) are used throughout. There are also markings for triplets (3) and slurs. The score concludes with a double bar line and a repeat sign (//) with a '2' above it, indicating a second ending.

نهفت

The musical score is written on six staves. The first staff starts with a treble clef, a key signature of two flats, and a 2/4 time signature. It contains a melody with a repeat sign and a double bar line with a '2' above it. The second staff continues the melody with various fingering numbers (2, 1, 1, 1, 1) and accents (V). The third staff includes slurs and accents (V, ^, V, ^, V). The fourth staff contains a repeat sign followed by a melodic line. The fifth staff shows a melodic line with slurs and accents (V, V, V). The sixth staff concludes the piece with a final melodic phrase and a double bar line.

• ضربی نیشابورک

The image shows a musical score for 'Zabbi Nishabork' in a single system with four staves. The music is written in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature (C). The score consists of four staves of music. The first staff begins with a repeat sign and contains several measures with accents (v) above the notes. The second staff continues the melody. The third staff features a series of sixteenth-note runs with accents (v) above them. The fourth staff concludes the piece with a final note marked with an accent (^) above it.

• رنگ

♩. = 100-108

The musical score consists of nine staves of music in 9/8 time, with a tempo of 100-108 beats per minute. The key signature has two flats (B-flat and E-flat). The notation includes a variety of rhythmic values: eighth notes, sixteenth notes, and rests. There are several dynamic markings, including accents (^) and breath marks (v). The score features a complex rhythmic pattern with frequent eighth and sixteenth notes, often beamed together. There are also some longer rests and occasional triplet markings (3). The piece concludes with a final cadence marked with a double bar line and repeat dots.

Musical score in F major, 3/4 time, consisting of ten staves. The notation includes various rhythmic patterns, accidentals, and performance markings such as accents, slurs, and dynamic markings. The piece concludes with a double bar line and repeat sign.

Staff 1: Melodic line with an accent (^) over the first measure.

Staff 2: Bass line with slurs and dynamic markings 'V' and '+'.

Staff 3: Bass line with slurs and dynamic markings 'V' and '+'.

Staff 4: Melodic line with slurs and dynamic markings 'V' and 'V'. The word "رهاب" (Rahab) is written above the staff.

Staff 5: Bass line with slurs and dynamic markings 'V' and 'V'.

Staff 6: Bass line with slurs and dynamic markings 'V' and 'V'.

Staff 7: Bass line with slurs and dynamic markings 'V' and 'V'.

Staff 8: Melodic line with slurs and dynamic markings 'V' and 'V'. The word "نهفت" (Nehaft) is written above the staff.

Staff 9: Melodic line with slurs and dynamic markings 'V' and 'V'. The word "اشاره به حسینی" (Ashar-e be Hosseini) is written below the staff.

Staff 10: Bass line with slurs and dynamic markings 'V' and 'V'.

فروود

• به انگشت گذاری ویژه و حالت کوبه‌ای دست چپ در محدوده‌ی میزان آخر سطر پنجم تا میزان سوم سطر دهم دقت کنید.

دستگاه راست پنجگاه

است.

نت‌های La و Mi در دایره شور به صورت La و Mi و در دایره اصفهان به صورت La و Mi اجرا می‌شوند. ملودی به صورت پایین‌رونده حرکت می‌کند و از شور Do به اصفهان Fa فرود می‌آید.

• پروانه ملودی چرخانی است که در محدوده‌ی دو دایره حرکت می‌کند و به منظور فرود به درآمد راست اجرا می‌شود.

• گستره‌ی پروانه:

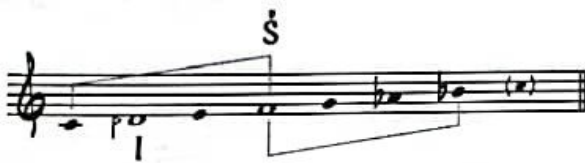

• حرکت ملودی پروانه:

• لیلی و مجنون از گوشه‌های همایون است که عیناً در دستگاه راست پنجگاه نیز اجرا می‌شود و به وسیله‌ی فرود به درآمد راست برمی‌گردد. نسبت فواصل آن همان نسبت فواصل همایون است و گستره‌ی صوتی آن در دو دایره شکل می‌گیرد.

• گستره‌ی لیلی و مجنون:

• کوک دستگاه راست پنجگاه:

• دستگاه راست پنجگاه به علت داشتن مقام‌های گوناگون معمولاً کم‌تر از دستگاه‌های دیگر اجرا می‌شود. بجز درآمد راست و گوشه‌های حوالی آن، بقیه‌ی مقام‌ها و گوشه‌های این دستگاه با مقام‌های دستگاه‌های شور، همایون یا ماهور مشترکند و نوازنده یا خواننده پس از اجرای آن‌ها ملزم به فرود به درآمد راست است. به همین علت مهارت و تجربه‌ی نوازنده و به خصوص خواننده شرط اصلی اجرای درست و خوب این دستگاه است.

قبل از آن که مدولاسیون (مدگردی) در دوران وزیری در موسیقی ایران متداول شود، هر دستگاه فقط از یک جا اجرا می‌شد و به این ترتیب ارتباط دایره‌های هفت دستگاه - که در این کتاب در تابلویی نمایش داده شده - به خوبی ملموس می‌شود. با رایج شدن مدگردی، دستگاه‌ها هم مانند گام‌های موسیقی غربی از جاهای مختلف اجرا می‌شوند و همین امر در تغییر فواصل نیز نقش عمده‌ای داشته است. ثابت بودن جای اجرا هنوز در موسیقی‌های مناطق ایران و موسیقی کشورهای شرقی دیگر متداول است. به عنوان مثال در موسیقی هند هر دستگاه معرف جای ثابت اجرای آن، از نظر فواصل است. راست پنجگاه تنها دستگاهی است که مطابق سیستم مقامی قدیم همیشه از یک جا - نت Fa در منطقه‌ی بم - اجرا می‌شود. خواندن در این دستگاه به علت اجرای آن در منطقه‌ی بم برای خوانندگان زن متداول نیست.

راست پنجگاه شامل دو دایره است و ساختمان دایره اول آن در دو مرحله شکل می‌گیرد:

۱. فاصله‌ی چهارم از Fa تا Do

۲. فاصله‌ی چهارم از Sol تا Re

راست پنجگاه دارای انگاره‌ی ملودیکی است که در فرود به کرات نواخته می‌شود.

• انگاره‌ی ملودیک برای فرود به راست:

• شاهد راست Sol و ایست آن Fa است.

• گستره‌ی درآمد راست:

• ماوراءالنهر دو دایره با حالت و فواصل متفاوت دارد: دایره اول مطابق با دایره اصفهان از Fa و دایره دوم مطابق با دایره شور از Do

پیش درآمد راست پنجگاه

♩ = 92   درآمد

The musical score is written in a single system with ten staves. It begins with a treble clef and a 6/4 time signature. The tempo is marked as ♩ = 92. The key signature contains one flat (B-flat). The score includes various musical notations:

- Staff 1: Starts with a key signature change (one flat) and a common time signature. It features a triplet of eighth notes, followed by eighth and sixteenth notes. Performance markings include accents (v), slurs (U), and breath marks (hat symbols).
- Staff 2: Continues the melodic line with eighth and sixteenth notes, including a trill (tr) and a slur (U).
- Staff 3: Features a triplet of eighth notes, followed by eighth and sixteenth notes. Includes a trill (tr) and a slur (U).
- Staff 4: Continues with eighth and sixteenth notes, including a slur (U) and a breath mark (hat symbol).
- Staff 5: Features a triplet of eighth notes, followed by eighth and sixteenth notes. Includes a slur (U) and a breath mark (hat symbol).
- Staff 6: Continues with eighth and sixteenth notes, including a slur (U) and a breath mark (hat symbol).
- Staff 7: Features a triplet of eighth notes, followed by eighth and sixteenth notes. Includes a slur (U) and a breath mark (hat symbol).
- Staff 8: Continues with eighth and sixteenth notes, including a slur (U) and a breath mark (hat symbol).
- Staff 9: Features a triplet of eighth notes, followed by eighth and sixteenth notes. Includes a slur (U) and a breath mark (hat symbol).
- Staff 10: Continues with eighth and sixteenth notes, including a slur (U) and a breath mark (hat symbol).

Additional markings include "ماوراءالنهر" (Mawra' al-Nahr) and "فرد" (Fard) placed below the staves.

The image displays a musical score consisting of four staves of music, all in G major (one sharp). The notation includes various ornaments and articulations:

- Staff 1:** Features a trill (*tr*) on the first note, an accent (^) on the second, another trill (*tr*) on the fourth, a mordent (U) on the fifth, and accents (^) on the eighth and ninth notes.
- Staff 2:** Includes accents (^) on the first and eighth notes, and trills (*tr*) on the fourth and eighth notes.
- Staff 3:** Shows accents (^) on the first and eighth notes, and trills (*tr*) on the fourth and eighth notes.
- Staff 4:** Contains a mordent (U) on the first note, an accent (^) on the second, and a mordent (U) on the fifth note.

درآمد

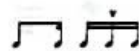
چهار مضرب

$\text{♩} = 112$

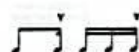
The musical score consists of ten staves of music in 6/16 time. The tempo is marked as quarter note = 112. The key signature has one flat. The notation includes various rhythmic patterns, ornaments (circles with crosses and 'V' marks), and fingerings (numbers 1, 2, 3). The first staff has two repeat signs. The second staff has a circled cross ornament. The third staff has a circled cross ornament. The fourth staff has two 'V' ornaments and two triplets. The fifth staff has two '1' ornaments and a triplet. The sixth staff has two '2' ornaments. The seventh staff has two '2' ornaments and one '1' ornament. The eighth staff has two '2' ornaments. The ninth staff has two '2' ornaments. The tenth staff has two '2' ornaments.

• نمونه‌ی مضراب برای تار:

• نمونه‌ی مضراب برای سه‌تار:

پروانه

$\text{♩} + \text{♩} + \text{♩} = 46$

The musical score for 'Pirwaneh' consists of ten staves of music. The first staff includes a 2+2+1 rhythm and a triplet of eighth notes. The second staff features a triplet of eighth notes and a circled cross symbol. The third staff contains a circled cross symbol and a triplet of eighth notes. The fourth staff has a circled cross symbol and a triplet of eighth notes. The fifth staff includes a circled cross symbol and a triplet of eighth notes. The sixth staff features a circled cross symbol and a triplet of eighth notes. The seventh staff has a circled cross symbol and a triplet of eighth notes. The eighth staff includes a circled cross symbol and a triplet of eighth notes. The ninth staff features a circled cross symbol and a triplet of eighth notes. The tenth staff has a circled cross symbol and a triplet of eighth notes. The music is written in a single melodic line with a key signature of one flat and a 3/8 time signature.

Handwritten musical score on two staves. The top staff features a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a common time signature. It contains a melodic line with several trills marked 'tr'. The bottom staff also has a treble clef and a key signature of one flat. It contains a bass line with various chords and notes, including some marked with circled 'x' and a 'v' symbol. The notation is handwritten and includes various musical symbols such as stems, beams, and clefs.

Târ and Setâr Teaching Methodology

An Intermediate Course

Hossein Alizâdeh

Producer: Mohammad Mousavi
Technical Editor: Leylâ Hakim-Elâhi , Fariborz Azizi
Literary Editor: Mohammad Eftekhâri
Note Setter: Ali Samadpour
Graphic Designer: Ali Boustân
English Translator: Alirezâ Seyyed Ahmadiân
First Edition: Winter 2001
Lithographer: Alvân

Printed in The Islamic Republic of Iran by AMEC Publishing House

ISBN 964-6409-70-9

Mahoor Institute of Culture and Art

110 Hoquqi St., Tehran, 16119, Iran. P.O. Box: 19575-477
Tel: (0098 21) 750 2400 Fax: (0098 21) 750 6553
E-mail: mahoor@neda.net